

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ИЗДАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И КУЛТУРА

БРОЙ 3 – 4 (438 – 439), година XXXII

8 април 2014 година

Традиции по света, свързани с промоцията на абсолвентите

Дипломирането е един от най-важните и най-запомнящи се моменти за всеки от нас – студент, преподавател, служител, родител, и за Университета като институция. Промоцията е този академичен акт, който изпълва със съдържание усилията на всички тези хора. В много отношения церемониите по света си приличат, но има и много специфични и интересни традиции, които понякога са извън официалните рамки.

В Харвард промоцията е обща за целия випуск, а всички абсолвенти носят тоги и шапки. Подплатата на всяка тога е с определен цвят: ако си бакалавър – малинова (цветът на Харвард); ако си получил магистърска степен, то подплатата е с цвета на твоя бакалавърски университет (например, син за Колумбийския или зелен за Дартмут колеж); ако пък си чужденец, то подплатата трябва да е с цветовете на твоя национален флаг. На тържествената церемония винаги говорят двама студенти – единият произнася на латински речта на маратонца, вторият произнася реч на свободна тема (което е много престижно). По традиция присъждат и степента почетен доктор на някой известен човек, който не е задължително да е завършил Харвард.

В Масачузетския технологичен институт абсолвентите си слагат за промоцията специален пръстен (Brass Ring) – с няколко страни, чийто дизайн всеки нов курс си създава сам (на тях съответно трябва да бъдат гравирани символът, девизът, инициалите на института, тайните символи на курса, датата на промоцията). По време на

върчването на дипломата този пръстен се завърта с тази страна, на която е гравирана датата на завършване на института.

Като част от неофициалната традиция след промоцията в Масачузетс абсолвентите хвърлят от покрива на общежитията и учебните корпуси старите и ненужни вещи – мебели, учебници, електротехника. Главното е да се създаде максимален шум.

На стр. 2 ➡

Стр. 4

Двубоите на Галилей

В Броя ще прогледете още:

- Какви специалисти ще се търсят на пазара на труда през следващите години
- Проф. д.б.н. Димитър Воденичаров – един от първостроителите на Пловдивския университет

- EURAXESS представи в Университета възможностите за академична мобилност
- Какво мислите за математиката?
- История с Джеймс Максуел
- Разходка из българските диалекти

Традиции по света, свързани с промоцията на абсолвентите

➤ **От стр. 1**

Кампусът на Тайванския южен университет се смята за особено живописен, затова го наричат „дома на ангелите“. Завършвайки, студентът може да вземе назаем от кампуса един от ангелите за свой верен спътник и пазител през целия живот. Това става, като абсолвентът докосне покрива на колата, когато излиза през главната врата (ангелът може да бъде върнат и обратно – за това е нужно отново да се докосне покривът на автомобила при влизане в университета).

В Университета на Джорджтаун абсолвентите веднъж на 5 – 6 години свалят стрелки-

те на часовника от главната кула на кампуса Nealy Naal и ги изпращат с колет във Ватикана. Охраната се старае да не допусне това, но периодически стрелките все пак изчезват.

Сред студентите в Университета на Вирджиния съществува негласна традиция преди промоцията да пробягат голи до статуята на Омир и да му целунат крака. Голи покрай кампуса тичат и випускниците от Йейлския университет.

В Кеймбридж вицеканцлерът на университета полага ръка върху коленичилиия пред него абсолвент, а след това му присъжда образователната степен и му връчва дипломата.

В Университета Коимбра, Португалия, всеки випускник участва в колоритна церемония със запалване на шарени ленти, украсени с цвета на съответния факултет. Лентите, които символизират края на студентския живот, се изгарят в специални съдове.

В Москва абсолвентите от Медицинската академия „И. М. Сеченов“ омотават паметниците на Пирогов и Сеченов с бинтове, а в Санкт Петербург випускниците от Висшето военноморско училище „Фрунзе“ обличат в жилетка паметника на Крузенщерн.

В Принстънския университет след промоцията абсолвентите

преминават през Fitzrandolph Gates – главната врата на кампуса от страната на Nassau Street. Смята се, че тези, които използват тази врата преди дипломирането си за излизане от университета, увеличават своите шансове за оставане в него.

В Юридическата академия на Украйна „Ярослав Мъдри“ след церемонията по връчване на дипломите на паметника на Ярослав Мъдри често могат да се видят юридически учебници – наказателно право, наказателен кодекс или стари конспекти. В сезона на промоциите абсолвентите обилно поливат Ярослав Мъдри с шампанско и си правят снимки с него.

Промоцията на випуск 2013

През 2013 година в деветте факултета на Пловдивския университет са се дипломирали 4033 студенти: Факултет по математика и информатика – 472, Физически факултет – 64, Филологически факултет – 483, Биологически факултет – 313, Химически факултет – 171, Педагогически факултет – 849, Юридически факултет – 215, Факултет по икономически и социални науки – 1270, Философско-исторически факултет – 196. 27 граждани на Австрия, Германия и Хърватия се дипломираха в магистърската програма „Бизнес софтуерни технологии“ на ФМИ, като обучението им е било изцяло на английски език. Предлагаме ви снимки от промоциите, които са минали до приключването на броя.

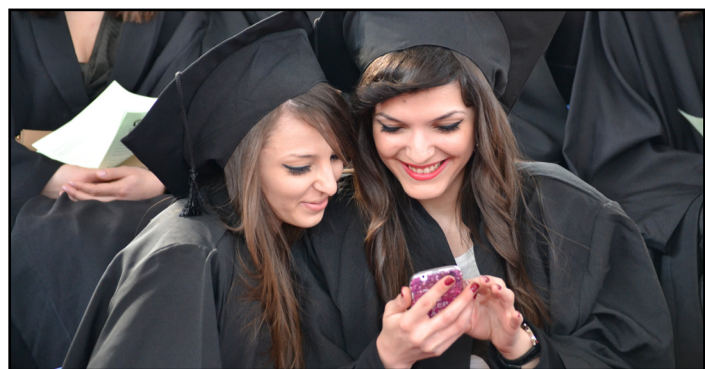
Факултет по математика и информатика

Физически факултет

Педагогически факултет

Философско-исторически факултет

Химически факултет

Слово на абсолвентката Мария Панова – една от отличниците на випуск 2013

Уважаеми г-н Ректор, г-н Декан, членове на деканското ръководство, скъпи преподаватели и абсолвенти, горди родители и гости,

За мен е чест да Ви поздравя от името на випуск 2013.

В дни като днешния, когато ритуално се изричат вдъхновяващи приветствия и пожелания за успешна реализация, когато най-вълнуващите ни студентски преживявания са вече история, ние осъзнаваме колко важна роля за нашето личностно развитие има Университетът. Той не е просто образователна институция, в която хората получават знания, формират умения и се усъвършенстват професионално. Университетът е духовна школа. Всички ние приемаме невидими дарове от него. Говоря за личния опит, за силата на словото и за времето.

Първият дар – личният опит, се състои в преминаването през различни предизвикателства и трудности. Ще си позволя да цитирам известния писател, носител на Нобелова награда за литература,

Иво Андрич: „От всичко, което човек в стремежа си към живот издига и строи, най-доброто и най-ценното в моите представи са мостовите. Те показват мястото, на което човек е срещнал препятствие и не се е спрел пред него, а го е преодолел“. Смятам, че днес се намираме в края на подобен мост, който сме изграждали в нас самите. На път сме да поставим последния елемент и да преминем напред. Преди това обаче тайно ми се иска всеки да обърне поглед назад и да прецени сам за себе си какво е спечелил от това изпитание. Защото този ден няма да се повтори и може би сега е времето за една символична равностетка, времето, в което всеки може да извърви своя съкровен път в спомените от изминалите години и да съхрани завинаги най-ценните от тях.

По време на обучението си ние неизменно се изправяме пред изпитания и големи съмнения, поемаме отговорности, вземаме и неправилни решения, които в крайна сметка увеличават нашите сили и

способности. Не става въпрос само за семестриалните изпити и дипломните работи, а за смелостта да потърсиш жизненонеобходимото, да съградиш истински приятелства, да се влюбиш в работата, която вършиш. Този опит (витален, социален, професионален) дава силата да изградиш сам себе си, да откриеш и правиш това, което сърцето ти повелява.

Вярвам, че в Университета се научихме да разпознаваме, помним и използваме истинското слово. То е непреходно, ако в него се чувства душата на говорещия или пишещия. Силата на истинското слово се крие в това, че то не манипулира, не носи илюзорни представи за битието, а разобличава фалша и лицемерието и призовава към индивидуалистично и действено начало, което в крайна сметка утвърждава свободата и като спасение, и като лична отговорност. Този дар притежава особена, чиста и свята символна натовареност, защото до голяма степен обуславя превръщането на човека

в духовно богата и мислеща личност.

Времето е може би най-ценното, което получихме през изминалите години. Никога няма да можем да възстановим това време, но можем да го осмислим като личен момент, който да намира отглас в нас занаят и да се превърне в мотивация за покоряване на нови хоризонти.

Когато посвещаваме време на един човек, ние му даваме част от живота си. Именно тук бих искала да благодаря от името на випуск 2013 на всички преподаватели, които споделиха с нас своето време, мъдрост и знания, посветиха ни част от себе си, вдъхновяваха ни и ни подкрепяха.

Скъпи колеги, на Вас пожелавам да съхранявате, развивате и предавате безценните дарове на студентските си години. Нека те Ви служат като невидими духовни ориентири, но не забравяйте да ги прилагате и в реалния свят. Уважаеми колеги и приятели, випуск 2013 – поздравления по случай успешното Ви дипломиране!

Филологически факултет

Факултет по икономически и социални науки

Биологически факултет

Филиал – Смолян

Двубоите на Галилей

*Галилей срещу Аристотел? Не, срещу аристотелицината!
Галилей срещу църквата? Не, срещу нейната намеса в науката!*

Проф. д.ф.н. Никола БАЛАБАНОВ

2014 година е обявена за Година на Галилей. Поводът за това е 450-годишнината от неговото рождение. А юбилеят е повод да се вземем по-дълбоко в неговото титанично дело и се опитаме да направим по-широко и съвременно тълкуване на резултатите от него.

Приносите на Галилей във физиката и да въобще в природознанието са огромни. За това свидетелстват оценките на най-авторитетни учени, някои от които ще припомним:

„Всичко започва от Галилей“ (Б. Ръсел);

„Летоброенето на физиката трябва да започва от Галилей“ (Т. Хобс);

„Галилей ... е баща на съвременната физика и фактически на съвременното природознание“ (А. Айнщайн).

Най-ярките постижения на „бащата“ на съвременната физика са широко известни – те са влезли в учебниците. Галилей е имал рядкото дарование да изследва природни явления, които са протичали пред очите на хиляди хора, но са се изплъзвали от тяхното внимание. Такъв е бил случаят с колебанията на полилея – свещник в храма, които той измерва с помощта на собствения си пулс. (Едва ли може да се направи по-неподходящо място за наблюдение, измерване и за размисъл върху резултатите!) Подобен е и случаят с наклонената равнина. Прекрасна е метафората, която Л. Ледерман предлага: „Галилей е виждал физиката в наклонената равнина така, както Микеланджело е виждал великолепни тела в мраморните блокове“ (в „Частичата – Бог“).

Галилей установил закона за инерцията, закона за свободното падане на телата, за тяхното движение по наклонена равнина и закона за постоянството на периода на колебанията на махалото. Като най-големи негови открития се приемат двата основни принципа на механиката – принципът за относителност на механичните движения и принципът за постоянство на ускорението, с което телата падат на Земята.

Но главният принос на Галилей е в методологията – той е основател на съвременния научен метод на изследване, с което поставя началото на ново мислене. С тези дейности и действия той се противопоставя на догматизираното през

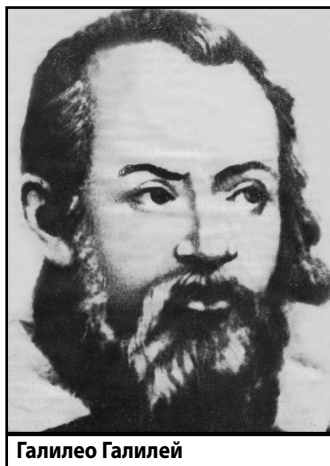
Средновековието учение на Аристотел, както и на намесата на църквата в обяснението на физическия свят.

В настоящата статия ще бъдат разгледани именно тези действия на Галилей в светлината на въпросите, зададени в подзаглавието.

ОТ АРИСТОТЕЛ ДО ГАЛИЛЕЙ... И ДО ДНЕС

Творчеството на Аристотел (384 – 322 г.пр.н.е.) е гениално обобщение на научните постижения в древния свят. Неговите енциклопедични знания са му позволили да обхване огромен познавателен материал, натрупан от античната наука в най-разнообразни области: политика, етика и естетика, логика и риторика, метафизика и натурфилософия, теория на познанието. Затова ученият си е спечелил прозвището „Александър Македонски на древногръцката философия“. Подобно на своя ученик Александър, който обединил, макар и временно, голяма част от древния свят, Аристотел успял да обедини научния опит на своето време. За разлика обаче от държавата на великия пълководец учението на Аристотел просъществувало през следващите хилядолетия.

Натурфилософията на Аристотел обхваща всички знания за природата и човека: астрономия и физика, биология, анатомия и медицина. Той твърдял, че неговото учение е основано на опита, който възниква от сетивното възприятие на света. Но неговият „опит“ бил резултат само на съзерцаването

Галилео Галилей

на природата. Колкото и добър наблюдател да е бил, с него не е могъл да проникне в същността на явленията. Разсъжденията на Аристотел могат и днес да се сторят на много хора правилни, дори очевидни – например, че „телата се движат, когато им действа някаква сила“, или че „по-тежките тела падат по-бързо от по-леките“.

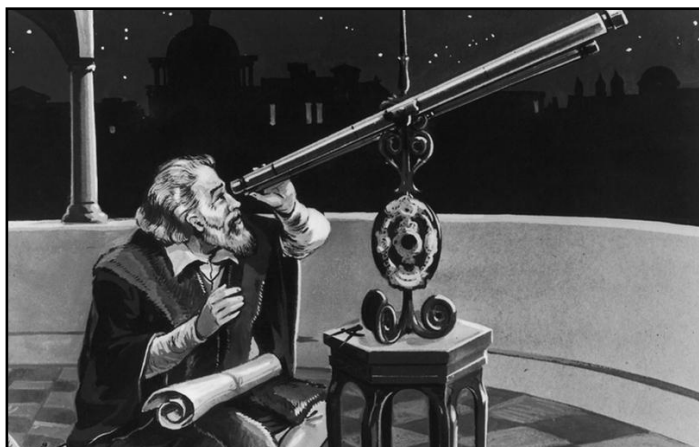
„Очевидното е постоянен враг на точността“ – това е една от основните поуки на природознанието, формулирана от Б. Ръсел. Гениален мислител, Аристотел не е познавал всички „странности“ на природата, например съществуването на фактори като сила на съпротивлението, сила на триене и др. Това е причината за погрешните му изводи за движенията на телата. Но Галилей не го упреква. Вижте какво казва по адрес на великия предшественик: „В нашия век има такива нови обстоятелства и наблюдения, които ... биха заставили Аристотел, ако той би живял в наше време, да промени своето мнение“ (цитат от „Диалога“ на Галилей).

Благодарение на хилядолетния опит на поколенията след Аристотел Галилей вече познава и отчита действията на посочените по-горе фактори – намесата на триенето при движението на телата и съпротивлението на въздуха при тяхното падане. Обясненията, които той дава на тези явления, не го правят противник на древ-

ния учен, а негов продължител. Противници на Галилей са неговите колеги, които сляпо вярвали в учението на Аристотел и нямали никакво желание да го подложат на експериментална проверка. Нещо повече, станали свидетели на демонстрациите от наклонената кула в Пиза, професорите освиркали своя колега, дръзнал да проверява Аристотел.

Аристотел разработил забележителен „инструмент“ за своите разсъждения – системата на формалната логика. Двата основни закона на тази логика са: законът за непротиворечието и законът за изключеното трето. Най-общото в логиката на Аристотел е пълната несъвместимост между истина и неистина. Доказателствата в нея се правят като от едно абсолютно „да“ или „не“. При условие че изходното съждение е правилно, доказателството може да бъде вярно. Но в огромното множество от въпроси, които задаваме било за явленията в природата, било за процесите в обществото, както и за качества на хората, еднозначен отговор с „да“ или „не“ не може да бъде даден. Ето примери за такива въпроси: „Електронът частица ли е, или вълна?“; „Успешно ли е било управлението на...? (можете да поставите името на кой да е наш управник – от Стамболов до Б. Б.); „Добро качество ли е доброта?“. И много, много още подобни.

През цялата епоха на Средновековието учението на Аристотел, при това с погрешни тълкувания, се приема като неоспоримо. Встъпвайки в длъжност, професорите от средновековните университети полагали клетва, че няма да се отклоняват от него. Галилей е един от първите учени, отърсили се от хипнозата на Аристотеловото учение, който започва да воюва за решително скъсване със средновековния догматизъм и схоластика.

Поглед към небето

➤ От стр. 4

Не против Аристотел застава Галилей, а против сляпото преклонение пред неговия авторитет, против „християнския аристотелизъм“ и средновековната религиозна философия, според която истината е дадена в Светото писание.

Може да се каже, че вече четири столетия след Галилей и благодарение на него науката е променила подхода си в изучаването на природата. Но много от нас не си дават сметка колко силно е повлиял и продължава да влияе върху мисленето ни Аристотел. И днес има немалко хора, които се опитват да представят всеки проблем или спор като набор от абсолютно потвърждение или отрицание и желаят на всички въпроси да получават отговори с абсолютно „да“ или „не“. Абсолютните твърдения говорят за ограничено мислене. Категоричността в изказванията е най-сигурният белег за посредствено мислене.

ГАЛИЛЕЙ И СВЕТОТО ПИСАНИЕ

Астрономическите открития на Галилей (неравностията в повърхността на Луната, петната на Слънцето, спътниците на Юпитер, фазите на Венера, истинската природа на Млечния път) са го превърнали в един от най-популярните учени в началото на XVII век и в същото време – в убеден привърженик на Коперниковата хелиоцентрична система. Тези открития лишавали небесните светилища от тяхната „божественост“, а Земята не се възприемала като център на Вселената.

Искреното желание на Галилей било да разкрие истинската картина на света пред

своите съвременници. За целта бил принуден въпреки религиозните си възгледи да се разграничи от неверните представи за Вселената, насаждани от Светото писание. През 1614 г. той изпратил писмо до своя ученик и приятел Бенедето Кастели (1577 – 1644), професор в Пиза: „За въвеждане на Светото писание в природонаучните спорове“. В това писмо Галилей ясно разграничавал истината в научното познание и „божественото откровение“, които според него не би трябвало да се противопоставят.

Католическата църква ще стигне до това убеждение няколко столетия по-късно. А за началото на XVII век идеята на Галилей била напълно еретична. На всичко отгоре той дръзнал да напише книгата си „Диалог за двете основни системи на света“ (1632 г.) на говоримия италиански език, с което според йезуитите разващавал обикновените хора.

Галилей бил повикан в Рим и след няколкомесечен затвор, морални изтезания и разпити инквизиционният съд произнесъл своята присъда (22 юни 1633 г.). Ето част от присъдата: „Вземайки предвид, че ти, Галилей, ... беше обявен пред инквизиционния съд като приемащ за истинско лъжливото учение, а именно: че Слънцето е център на света и е неподвижно, а Земята се движи всекидневно...“

...И за да не останат ненаказани твоята гнусна заблуда и голямо престъпление, както и за да послужиш на другите за пример, като ги отвращаваш от подобни заблуди, ние постановяваме с публичен едикт да бъдат забранени Беседите на Галилео Галилей и те осъждаме на затвор за време, което ще

определим, и те задължаваме под формата на спасителна епитемия (молитва) да прочиташ в продължение на три години веднъж седмично седемте епитемийни псалма“.

Легендата приписва на Галилей крилатата фраза „И все пак тя се върти“. За това няма никакво свидетелство. Но има писмено свидетелство за това как е преценявал ученият ролята на властта (т.е. Инквизицията) в онези години. В едно писмо до тосканската херцогиня Кристина той споделя, че намесата на властта в работата на учените означава, че „на тях им е забранено да виждат онова, което виждат, да разбират онова, което те разбират, и когато търсят нещо, да намират противоположното на онова, което са срещнали“.

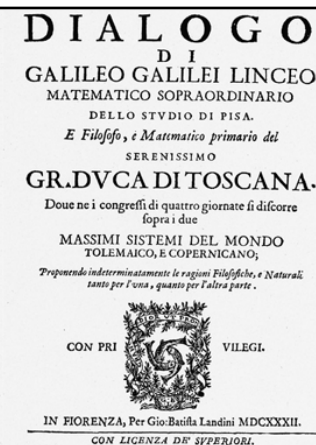
„Диалог за двете най-основни системи на света“ – издание от 1632 година

Познавайки добре приюлите на Инквизицията, Галилей бил принуден да се „покае“, т.е. да каже на своите съдии не това, което мисли, а което те желаят да чуят. Формално победили, йезуитите не постигнали целта си, защото през следващите години трудовете на Галилей преминали границите на Италия и били преведени на други европейски езици. След десетгодишен домашен арест ученият починал, но идеите му останали безсмъртни.

Почти 360 години след знаменития процес, на 31.X.1992 г., папа Йоан Павел II произнася реч в Папската академия на науките, в която оповестява заключението от работата на създадена от него още през 1979 г. комисия от теолози, учени и историци, която е имала задачата да проучи „случая Галилей“. Ще приведем

част от тази реч, заимствана от превода на колегата Стефан Габраков („Светът на физиката“, 1993, №3, стр. 173):

„В културата на онова време геоцентричната представа е била всеобщо приета. Това е било в пълно съгласие с учението на Библията, някои изрази от която, взети буквално, изглеждат като потвърждение на геоцентризма. Така че проблемът, който е възникнал пред тогавашните теолози, е съвместимостта на хелиоцентризма със Светото писание ... По-голяма част от теолозите не са разбирали формалното различие между Светото писание и неговата интерпретация, което е довело до неправилното пренасяне в областта на доктрината на вярата на един въпрос, който фактически се отнася към научните изследвания ...“

Грешката на тогавашните теолози, поддържали геоцентризма, е в тяхното мислене, че нашите познания за строежа на физическия свят до известна степен са наложени от буквалния смисъл на Светото писание ... Всъщност Светото писание не се занимава с детайлите на физическия свят, познанието на който е поверено на експеримента и човешкия разум...“

Галилей, който практически е изобретил експерименталния метод, е разбрал благодарение на интуицията си на гениален физик и опирайки се на някои аргументи, че само Слънцето може да бъде в центъра на света.

Както се вижда, 360 години след създаването на Галилей главата на Католическата църква е произнесъл публично онази фраза, която се приписва на гениалния учен:

„EPPUR SI MUOVE!“

Публична лектория: „Паисий Хилендарски, преписи, преправки и приписки –

IV. (АВТО)БИОГРАФИЧНАТА ПАМЕТ НА/ЗА ЙЕРОМОНАХ ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ

Доц. д-р Мила КРЪСТЕВА

Настоящата лекция от академичната програма на проекта „От идеята за историята към националното, космополитното и глобалното: преписите и преправките на „История славянобългарска“ и културноидентификационните модели на XVIII – XIX век“, има за задача да цитира и анализира малкото (авто)биографични извори, достигнали до нас, **които единствено поднасят автентична информация** за живота, книжовните занимания и монашеския обет на йеромонах Паисий Хилендарски. За автентични документи, реконструирани действителната (авто)биография на преподобния Паисий, лекцията определя изворите: *които са ръкописвани лично от Светогорския монах – тези документи реконструират автобиографичната памет на Паисий Хилендарски; които са ръкописвани пряко от негови съвременници, които действително са познавали българския възрожденски историк – тези пък документи допълват биографичната памет за Паисий Хилендарски.* Цитират се главно научните изследвания, които за пръв път използват един или друг автентичен (авто)биографичен факт, като се систематизира и посочката, в която съвременното академично писане тълкува документалната (авто)биографична памет на/за Паисий.

Целта на лекцията е да подсказва на уважаемия читател на вестник „Пловдивски университет“ **как единствено може да се възстанови същинската, а не въобразената (авто)биография на първия модерен историк на възрожденска България.** Така от следващите страници любословният читател ще узнае детайлите от същинския земен път на монаха – **първия Законодател от плеядата на хората-разкази в Царството Паисиада** – който сам е избрал *какво* да разкаже за тегобите на човешкото си Тяло и монашеската си Душа и *доколко* да покаже перипетиите на възрожденското си билб. Любословният читател ще узнае и още *как* възрожденското време биографизира Паисий, а също и *защо* нашето съвремие митологизира „онзи монах тъмен непознат и бледен“.

IV.1. Аз-преживяното и Аз-документираното от историка и духовника Паисий Хилендарски

Специалистите възрожденисти знаят, че не са един или двама онези книжовници на Ранното българско възраждане, които са преминавали *сякаш* безследно в биографичните измерения на *човешкия* си път и са пребивавали *някак* потайно – без да оставят видима диря *във/за* възрожденското си „живелище“. Днес осъзнаваме, че знаем твърде малко за ранните години на повечето от възрожденците ни, които се издвигат между 60-те години на XVIII и 50-те години на XIX век в България и в чужбина. Ако обаче съпоставим фрагментарното си познание за тях с обемното си незнание за цялостния житейски път на Паисий, ще трябва да признаем, че проигуменът на Хилендарския манастир е един от най-анонимните „минувачи във времето“ (образът е на Агасински) на българското възраждане. Тази е и главната причина, поради която през 2014 г., т. е. повече от четвърт хилядолетие след съставянето на „История славянобългарска“, съвременната наука разполага само с фрагментарни (авто)биографични следи, **за които несъмнено е доказано, че са достоверни извори.**

Автентични автобиографични извори за Паисий са:

● **Оригиналното заглавие на Автографа на Паисий Хилендарски от 1762 г., излязло изпод перото на ръкописеца на „История славянобългарска“.** В заглавието, с Аз-паметта си, възрожденският историк вести, че Историята му е „събрана и наредена“ от „Паисий иеромонах, който живееше в Света гора Атонска и беше дошъл там от самоковската епархия в 1745 година. А събра тази история в 1762 година за полза на българския род“. Автобиографичната диря, подловена, но недописана от Паисий, е от изключителна важност за литературния историк на българското възраждане, защото тази именно е следата, на която се позова Й. Иванов, когато през декември 1906 г. откри оригинала на първоизворната Паисиева история. Изтъкнатият български паисиевед, доверявайки се на автентизма

Продължение от брой 1 – 2 (436 – 437)

Преподобни Паисий Хилендарски

на документираното от Паисий, по убедителен начин доказва, че откритият ръкопис, за който дотогавашната наука упорито твърдеше, че е безвъзвратно изгубен, **трябва да се приеме за автентичен.** При изграждането на научната си теза Иванов се аргументира така: „1-о въ заглавието се посочва кога е дошъл авторът въ Св. Гора, именно въ 1745 г., нѣщо, което не се срѣща в другите познати прѣписи на Паисия; 2-о въ правописа се забѣлѣзватъ повече особености отъ самоковски говоръ, отколкото въ другите познати преписи на Паисия и 3-о ръкописътъ съ нѣкои зачерквания и отпращанья напояня повече работа на първомайсторъ, отколкото на простъ прѣписвачъ.“ Днес цитираната теза се приема за неоспорима и се подкрепя от видните паисиеведи Б. Райков, Илия Тодоров, Б. Ангелов.

● Автентичният послеслов на Паисиевата История, където възрожденският историописец споделя:

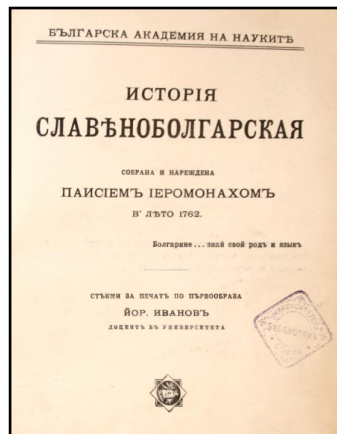
„Аз видях по много книги и истории написани много сведения за българите. Затова положих много труд за две години да събирам по малко от много истории; и в Немска земя повече с това намерение ходих. Там намерих Маврубиновата история за сърбите и българите, накратко за царете, а за светците никак не писал.(...) Така аз презрях своето главоболие, от което много време страдах, така и от стомах много време боледувах – това презрях поради голямото желание, което имах. И от много време погребаните и забравени неща едва събрах заедно – написах речи и думи. Не съм учил никак нито граматика, нито светски науки, но за простите българи просто и написах. Не се стараех според граматиката да нареждам речите и да намествам думите, но да събера заедно тая историйца.“

И я съставих в манастира Хилендар, при игумена Лаврентия, мой роден брат от една майка и по-стар от мене; той тогава имаше 60 години, а аз – 40. В това време Хилендар даваше данък на турците три хиляди гроша и беше задлъжнял 27 хиляди гроша. И имаше голям смут и несъгласие между братята. Затова не можах да изтърпя това в Хилендар, излязох и дойдох в Изаграф и там намерих още сведения и писания за българите“.

„Немска земя“, за която пише Паисий в послеслова, назовава град Сремски Карловци, който по *онава* време е в пределите на Австрийската империя (днес Сремски Карловци е в Сърбия). Когато Паисий се озовава в града, Сремски Карловци е виден център на православие в границите на католическата империя. Там има богата митрополитска библиотека, в която се съхраняват историческите съчинения, издадени до *онава* време. Пазят се и два от основните *чужди* извори на Паисиевата История – това са православизираните версии на католическите исторически съчинения на Мавро Орбини и Цезар Бароний. Доказано е, че Паисий тръгва за Сремски Карловци, упълномощен от хилендарското братство, което го изпраща с **препоръчително писмо от 14 март 1761 г.** В писмото, цитирано от Й. Иванов в академичния предговор към изданието на Паисиевата история от 1914 г., четем: „Проче... извадохмъ утѣшѣшаго прѣпѣлѣна н во Хрѣтѣ кратѣ нашего Паісіа, н послаломъ сѣ снѣгъ достоѣрѣнѣиѣ нашнѣиѣ писанїа нѣ...“. Документ, съставен в Хилендарския манастир, днес се пази в архива на митрополитската библиотека в Сремски Карловци. Във връзка със същата събитийност разполагаме и с неопровержимото знание, че Паисий е представил същото писмо на 19 май 1761 г. на митрополит Павел Ненадович, чието седалище се е намирало в Сремски Карловци. Официалната цел на Паисиевото посещение се свързва със заръката на хилендарското монашество да се получат

* Лекторията следва академичната програма на Проект № НИТЗ ФЛФ014 / 20.03.2013 от 23.04.2013 г. на Фонд „Научни изследвания“ при Пловдивския университет.

„История славянобългарска“, нейните предай нататък!“*

Титулната страница на „История славянобългарска“, подготвена за печат от Йордан Иванов и издадена през 1914 г.

личните вещи и пари на наскоро починалия там хилендарски монах Герасим. Неофициална пък цел на същото посещение, която Паисий доверява в цитирания послеслов, се определя от родолюбивото желание на възрожденския историк да открие и проучи надеждни исторически извори, които са били необходими за съставянето на „История славянобългарска“.

● **Разписка от 21 май 1761 г. от Сремски Карловци, съдържаща саморъчния подпис (автограф) Паиса Прѣѣсвѣнѣ Хиландарскѣ, скрепен с личния печат на монаха.** Разписката, открита и публикувана от сръбския историк Иларион Руварац през 1900 година, удостоверява, че Паисий е получил имуществото на починалия монах Герасим, което се

е равнявало на 1295 форинта и 57 кройцера и 1076 форинта в записи. Починалият монах е притежавал още и облигации, хилендарски хрисовули, а също и дрехи. За нас е важна графологията на Паисиевия автограф в разписката, защото почеркът му е идентичен с почерка на ръкописна тетрадка, съдържаща първообразната „История славянобългарска“.

● **Два автентични екземпляра на договор, сключен на 15 юли 1761 г., между Паисий Хилендарски, като пълномощник на Хилендарския манастир, и карловацкия гражданин Захарий Дмитриевич.** Договорът, който е открит от Божидар Райков през 1976 г. в непроучения архив на Хилендарския манастир, съобщава за изповядана сделка за отдаване под наем на хилендарска къща за нуждите на Захарий Дмитриевич. Според договорните клаузи последният бил задължен да заплаща известна сума за определено време на Хилендарския манастир. Двата екземпляра на договора съдържат автографа Паиса Прѣѣсвѣнѣ Хиландарскѣ и личния Паисиев печат, а графологията е същата, както тази от гореописаната разписка и от оригинала на Паисиевата история. Единствената разлика в подписа, чиито детайли са изследвани от Б. Райков, досяга изписването на *и* в прозвището Хилендарски: в Карловацката разписка *и* е изписано с осморична графема (и), а в Договора – с десетирична (и). Приведеният автентичен факт е съществен за лекцията, защото доказва недостатъчната образаност на Паисий и правописната несигурност на историка на Българското възрождане, който видимо е допускал грешки дори в „такъв консервативен и постоянен елемент, какъвто е личният подпис“ (Б. Райков). Договорът е важен за нас и по друга причина: той доказва, че престоят на Паисий в Сремски Карловци е продължил повече от пет месеца – време, което е било достатъчно, за да се проучат подробно достоверните извори, необходими на историка за **концептуализацията на първата националнопрестижна възрожденска версия на българската история.**

● **Решение на Хилендарската управа от 29 септември 1767 г.** Решението, което засяга духовните дела на Хилендарския манастир, без да коментира пряко личността и живота на Паисий, съдържа десетки монашески подписи. В него се съдържа и автографът паиса прѣѣсвѣнѣ, удостоверяващ в случая високия сан *проигумен*, заеман от Паисий, който е бил и настоятел в монашеското братство.

● **Ръкописно писмо, датирано към 12 август 1773 г.** Писмото е открито от професора от Скопския университет Х. Поленакович през 1966 г., но е публикувано едва през 1989 г. от Б. Райков. Тънката хартия, върху която е писала ръката на Паисий, е силно повредена и разкъсана в средата. Гънките, образувани заради прегъването на листа, са видими и възпрепятстват разчитането на цялостното съдържание. Съществен обаче е палеографският образ на писмото, чиито редове не следват правата линия, а се извиват по начина, по който се извиват и редовете от Автографа на Паисий Хилендарски (1762). Подписът на Паисий, поставен в края на ръкописното писмо (паисѣ прѣѣсвѣнѣ), е

пoredното доказателство, че не бива да се съмняваме, че Зографският ръкопис от 1762 година, заведен под № 43 в Зографския Светогорски манастир, е първоверсията на първата *модерна* история на България.

IV.2. Биографични вести за Паисий Хилендарски

Академичната наука разполага с един-единствен архивен документ, оставен от друга, а не от Паисиевата ръка, който свидетелства, че Хилендарският монах е посетил Котел, за да предаде на ръка на Стойко йерей ръкописа на своята История. Случило се е през 1765 г., когато бъдещият български митрополит Софроний Врачански все още е бил селски свещеник с името Стойко Владиславов. Документът, за който става дума, е приписка, ръкописвана върху първия автентичен възрожденски препис на Паисиевата история. Науката го описва условно като Първи Софрониев (Първи Котленски препис), а оригиналът му днес се съхранява в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София, заведен под № 368. Приписката на Стойко йерей благовести за една паметната среща между двамата Големи български възрожденци: *сѣѣ исторіѣу прѣнесѣа паисѣа — йеромонахѣ ѿ сѣѣ гораѣ аѣонска ѣпрѣписѣхѣѣа сѣѣло котѣѣ.*

Това е всичко, което Паисий ни е разказал за себе си, и всичко, което възрожденците са споделили за Него с нас.

IV.3. Изводите

Любословни читателю, доверявам ти, че другото, което ще прочетеш в академичната критика и в учебниците по литературна история на Българското възрождане, съдържа *или само* догадките на научните хипотези за Паисий, *или само* фантазията на народните предания за отшелника. Научните хипотези и преданията са толкова много, толкова сблъскващи се и толкова разноречиви, че едва ли има съвременен изследовател, който би се ангажирал с професионална теза за това колко точно са наддокументалните опити: *да се възстанови портретът на Паисий и образът на физическото му тяло; да се открие коя е*

Печатът на Паисий

точната рождена година на светогорския инок; *да се узнае къде е родното място на съставителя на „История славянобългарска“; да се докажат същинските кръвни връзки в родослова на Хилендарския проигумен; да се определи колко престижно е образованието на историописеца от XVIII век; да се назове точната година и точното място, където Отец Паисий е приключил живота си; да се... Веригата на хипотетичното и легендарното в пътя на Паисий е отворена, защото*

науката непрекъснато дописва догадките си с условните модалности *вероятно, може би, като че ли (може би* Паисий е имал и още един брат, който се е казвал Вълчо; *вероятно* Паисий е от Банско; *като че ли* рождената година на Хилендарска е 1722-ра). Многостъпено безспирно и преданията за **непознатия ни Паисий** – особено в годините около юбилейните чествания (1912, 1962 и 2012 г.). А заради малкото споделено, което е архивирано като достоверно, аз и ти, читателю, едва ли някога ще узнаем: *какъв* е бил ръстът на първия Законодател на българската възрожденска историописна памет; *кое* е бащиното име на монаха; *дали* гласът на Паисиевата майка е бил топъл, когато го е приласкавала да се завърне у дома... **И само преданията ще разголемяват болящото монашеско тяло и ще разправят, че:** „Паисий се отличавал съ висок ръст, голяма здравина и буенъ, немирень темпераментъ“ (Сборно Светогорско предание). И само преданията ще въобразяват високата ученост на Паисий, който уж: „В Хилендаръ отишълъ като момче на 18 – 19 годишна възраст и се учил въ прочутото гръцко училище на Вулгариса и при Ватопедъ“. И само преданията ще да припознават Паисий като същинския син на Банско, но също и на Разлог и Доспей, а и на Кралев дол, също и на Самоков... **А за мен и за теб, читателю, остава нелеката задача сами да допишем онова психобиографично от билото отколе в пътя на преподобния Паисий, което документите са укрили от нас.** Въпросът е: имаме ли право да сторим това? Отговорът е: несъмнено имаме това право, защото освен фактите на архивната памет има и факти, които Карл Густав Юнг нарича „душежни истини“, а вярата в тях „представлява душевен факт, който не може да бъде оспорен и няма нужда от доказателства“.

EURAXESS представи в Университета

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА АКАДЕМИЧНА МОБИЛНОСТ

Последните няколко години на финансова криза както в Европа като цяло, така и в България ни научиха, че икономически растеж и нови работни места ще се създават само когато има стабилна основа. Научихме, че бюджетните ограничения и реформи са задължително, но недостатъчно условие за икономически ръст и нови работни места и разбира се, не на последно място – че иновациите са бъдещето на всяка модерна икономика.

Това каза в ПУ „Паисий Хилендарски“ при откриването на 14 март 2014 г. на пътуващата презентация на Европейската комисия EURAXESS Елица Вучева, съветник по информация и комуникации в Представителството на ЕК в България.

Има редица примери, които ясно показват, че инвестициите в иновации и наука могат да спомогнат за излизането от икономически кризи, и това не е само урок от миналото. В момента европейските държави, които инвестират усилено в иновации и наука, са именно тези, които се справят най-добре икономически през последните години – Германия и скандинавските държави. Но въпреки това в цяла Европа и в България включително много млади изследователи са поставени пред проблеми като намиране на работа, възможности за мобилност и работа в чужбина, финансиране на техни проекти, каза Вучева.

Трудната мобилност, липсата на обща идентичност на изследователската професия и понякога – некоректно отношение от страна на работодателите, често се превръщат в пречки за научна кариера. И това е една от причините през март тази година Европейската комисия да организира информационната кампания, която има за цел да подпомогне развитието на европейското научно пространство и да даде възможност на изследователите в Европа да получат съвети за професионално развитие и възможност за работа.

Идеята на ЕК е изследователската професия да придобие обща идентичност в цяла Европа по прозрачен и ясно дефиниран начин, който ще помогне както на работодателите, така и на самите учени, уточни Елица Вучева.

„EURAXESS – Researchers in Motion“ стартира на 3 март и ще продължи 2 месеца, за да посети 29 европейски града в 22 държави и да предложи на изследователите и всички, заинтересувани от научна кариера, консултации за работни места, съставяне на автобиографии и права за трудова заетост. В България пътуващото шоу освен ПУ „Паисий Хилендарски“ посети и СУ „Св. Климент Охридски“.

не – EURAXESS предлага на учените конкретна информация и консултации. Това каза европейският комисар по въпросите на научните изследвания и иновации Мойра Гейгън-Куин във видеообръщение, прожектирано на екран пред присъстващите на информационния ден в ПУ „Паисий Хилендарски“. Мойра Гейгън-Куин поясни, че в

ските специалисти и учени да се свързват помежду си, без значение къде се намират по света.

Това е единственият сайт, посветен на работни места и финансиране за изследователи с международен обхват, който е отворен за всички дисциплини. В момента са регистрирани над 8900 научноизследователски организации, фирми, университети, малки и средни предприятия. EURAXESS Jobs е безплатна платформа, в която са се регистрирани близо 45 хил. изследователи, над 21 хил. автобиографии са налични, а обявените работни места са 7152, обясни Весела Казашка.

Възможностите за подобряване на условията за мобилност и разглеждане на казусите на учени, пристигащи в страната, заминаващи за чужбина, както мобилността по секторни програми като цяло, бяха разгледани в панела „Посоки и граници на мобилността“ с модератор доц. д-р Петя Бъркалова. Казусите си представиха докторантът д-р Олга Танева, българистът от Италия д-р Роберто Адinolфи и гл. ас. д-р Атанас Терзийски.

EURAXESS се подкрепя от 40 участващи страни в цяла Европа. Чрез портала си инициативата осигурява достъп от едно място до информация в различните страни и персонализирана помощ, предоставяна от повече от 530 служители, ратещи в над 260 центъра за услуги.

През 2013 г. е имало почти 950 000 отделни посетители в уебсайта на EURAXESS – www.euraxess.org, три пъти повече, отколкото през 2010 г., и почти 9,6 милиона прегледа на страниците. Повече от 7700 научноизследователски организации (компани, университети, МСП и т.н.) понастоящем са регистрирани в EURAXESS Jobs. Целта на обиколката е да бъде окуражено още по-широкото участие.

Обиколката EURAXESS ROAD SHOW е организирана в тясно сътрудничество с националните центрове на EURAXESS във всяка посещавана държава. На всяка спирка има интерактивни сесии, като например работни семинари с експерти, дискусии и представяне на научни изследвания по развлекателен начин. Предвидени са и семинари за възможности за професионално развитие, които ще се провеждат в сътрудничество с университетските отдели по човешки ресурси.

Пловдивският университет беше една от европейските спирки за автобуса на EURAXESS

Много показателно е това, че в България има две спирки: първата е в Пловдив, а втората – в София. Изборът на Пловдив не е случаен. Той е един от най-старите градове на континента, а в съвременен план е вторият по важност университетски център в страната, с 6 висши училища. От своя страна домакинът на информационния ден, ПУ „Паисий Хилендарски“, е вторият по големина и значимост държавен университет от класически тип. Това каза при официалното откриване на информационния ден на EURAXESS ректорът на Пловдивския университет проф. д-р Запрян Козлуджов.

Според него инициативата на Европейската комисия е свързана с взаимното опознаване на хората, които се занимават с научни изследвания и с по-добрата реализация на своите проекти. Целта не е само намиране на работа, но и по-адекватно овладяване на европейското научно изследователско пространство. Нашите най-добри учени по различни причини напускат страната. Искаме благодарение на тази инициатива да можем да ги върнем в България, каза проф. Козлуджов.

Към EURAXESS за съвет и помощ се обръщат изследователите, които търсят работа в Европа. От намиране на работа до възможности за финансира-

EURAXESS постъпват повече от 40 000 обяви за работа на година и над един милион запитвания, свързани с мобилността. А Европа се нуждае от поне 1 млн. изследователи през следващите няколко години, се казва още във видеообръщението.

Веднага след официалния старт Весела Казашка, директор на поделение „Научна и приложна дейност“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ и контактното лице на висшето училище за EURAXESS, изнесе презентация на тема „Подкрепата за кариерата на научните изследователи“. Тя представи българския портал EURAXESS, в който всеки университет може да участва на доброволни начала. ПУ „Паисий Хилендарски“ се включи в тази инициатива още през 2010 г., разказа Казашка.

Тя представи и 4 направления, в които EURAXESS развива дейност. Основно е инструмент за наемане на персонал без такси, за намиране на работа, финансиране и грантове. Предоставя услуги при мобилност, които улесняват преместването в друга държава или в друг сектор. Установява права, които правят всяка от участващите научни организации по-привлекателна и конкурентоспособна. Четвъртото, но не последно по значимост, направление е възможността европей-

Почетният консул на Кралство Йордания изнесе лекция в Пловдивския университет

Румен ИВАНОВ

Почетният консул на Хашемитско кралство Йордания Негово Превъзходителство д-р Хасан ал Бармауи изнесе лекция на 27.03. 2014 г. в библиотеката на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ по покана на доц. д-р Иван Джамбов – ръководител на катедра „Обща история и археология“ към Философско-историческия факултет. Публичната лекция на тема „Българо-йорданското културно, икономическо и образователно сътрудничество“ се радваше на голям интерес от страна на студенти и преподаватели.

Дипломатът имаше среща

Н. Пр. д-р Хасан ал Бармауи (вдясно) и доц. Иван Джамбов по време на лекцията в библиотеката

и с ректора на университета проф. д-р Запрян Козлуджов, по време на която обсъдиха бъдещи съвместни проекти с водещи университети в Йордания

и обмен на студенти и преподаватели.

Богатата култура, древните цивилизации, красивата природа свързват България и

Йордания, това заяви по време на презентацията си Н. Пр. д-р Хасан ал Бармауи. Тесните връзки между двете страни е кауза, която трябва да се развива и в бъдеще. Йордания е богата на археологически и исторически паметници – около 30 000 са регистрирани до момента. За мен ще бъде чест студенти от Пловдивския университет да участват в археологическите проучвания в Йордания, заяви дипломатът в своята емоционална реч и си пожела при следващото идване да посети и клуб на българо-йорданско сътрудничество. Задача, която постави на студентите, които присъстваха на лекцията.

Екскурзия из Пловдив за чуждестранните студенти, които се запознаха и с някои пролетни традиции

Гл. ас. Мария МИЦКОВА

Март е специален месец в Департамента за езикова и специализирана подготовка на чуждестранни студенти. Това са седмиците непосредствено след първия семестриален изпит по практически български език, след който в един момент студентите осъзнават колко са напреднали в езика и как новият български свят, в който живеят, говори така, че те го чуват и разбират. Българското някак им става по-свидно и по-интересно.

Неслучайно именно през този месец започват и регламентирани по програма извънкласни занимания, в които студентите се запознават с историята, културата, традициите и ежедневието на България. В продължение на няколко месеца по инициатива на Департамента за студентите се организира пешеходна разходка из Пловдив, из Стария град, посещение на Етнографския музей. Част от тази програма е и ежегодната екскурзия до някоя от историческите и културните забележителности в околностите на Пловдив – Асеновата крепост, Бачковския манастир или храма в Старосел.

Тази година, като част от своята образователна инициатива за въвеждане на чуждестранните студенти в българската култура и духовност, Департаментът стана партньор в проекта „Да посрещнем пролетта в духа

на българската традиция“ на Училищното настоятелство при СОУ „Св. Патриарх Евтимий“ по програмата „Пловдив за младите“ на Община Пловдив и на 26 и 27 февруари нашите студенти и преподаватели взеха участие в уъркшопа „Работилница за правене на мартеници“.

Срещата започна с пешеходен тур из забележителностите на града, който беше организиран от ОП „Туризм“ съвместно с ОИ „Старинен Пловдив“ при Община Пловдив. По време на обиколката студентите посетиха археологическите обекти и културните институти на града, разходиха се от Античния форум през Главната улица и гладиаторския стадион до археологическия комплекс „Небет тепе“ и Античния театър, запознаха се с хилядолетната история и културната значимост на града. На екскурзията присъства и заместник-кметът по направле-

Чуждестранните студенти в Стария град заедно със заместник-кмета на Пловдив г-н Георги Титюков

ние „Спорт, младежки дейности и социална политика“ г-н Георги Титюков.

За чуждестранните студенти беше особено интересна и забавна „Работилницата за правене на мартеници“, която беше ръководена от г-жа Юлия Лазарова (координатор и създател на проекта), а нейни помощници бяха студенти от катедра „Етнология“ към Философско-историческия факултет с преподавател гл. ас. д-р Борислава Петкова. Те представиха презентация, в която запознаха присъстващите с обичая Баба Марта и с народните вярвания и обичаи от пролетния цикъл.

В работилницата се включиха и ученици от СОУ „Св. Патриарх Евтимий“.

В празничната весела атмосфера на непосредственото творческо общуване със свои български връстници чуждестранните студенти не само се научиха да правят мартеници и създадоха много нови приятелства, но усетиха езика на българската пролет, частиците от съчината на българското – онези вплетени една в друга бели и червени нишки, с които се поздравяваме за настъпващото ново начало всяка година и с които си пожелаваме здраве, щастие и дълголетие.

Непознатият екзарх Стефан

(Идейни аспекти и биоархивни измерения)

Доц. д-р Русалена ПЕНДЖЕКОВА-ХРИСТЕВА

Коректно е да отбележа, че темата за екзарх Стефан за мен се превърна в творческа съдба. Проучвайки архивните свидетелства за него вече тринадесет години и популяризирайки резултатите от своята работа под формата на монографии, студии и статии, посветени на различни страни от дейността му, съзнавам колко малка частица е това, за да бъде разкрита в пълнота неговата личност. Трябва да подчертая, че имах уникалния шанс като млад изследовател да попадна на богатия личен архивен фонд на екзарх Стефан, останал извън вниманието на изследователите.

Мисловното ми пътуване през съхранените късчета памет за духовника се превърна не само в опит за подреждане на пъзела за него, но и в съпребивяване на драмата на изборите на един живот, видян през калейдоскопа на запазените архивни свидетелства. Изследователската „треска“ непрекъснато ме водеше към още и още архивохранилища и архивни фондове, в които откривах документални следи по темата. И колкото пъти решавах, че приключвам проучванията си по тази тема, толкова пъти отново се връщах към нея. Това е особено чувство, което те кара да продължаваш да бродиш през времето и пространството, за да намериш това, което ти липсва. Тези мои търсения предопределиха и развитието ми като преподавател по архивистика, като учен, достигнал до своите теоретични обобщения по архивология, и в частност като

Екзарх Стефан

човек, имал възможността да се докосне до една изключително модерна мисловност, каквато е тази на екзарх Стефан. Затова представената тема е свързана с последното ми изследване, което вероятно ще се окаже само поредният шрих, който ще се опитам да добавя към портрета на екзарх Стефан, така както е видян през призмата на сегашния ми опит и познания.

Думите му, изречени в момент на размисъл: „Ние, българите, имаме късогледство до слепота и къса памет до престъпност. Много пъти не желаем да видим нещата такива, каквито са, а ги виждаме такива, каквито ги желаем. А що

се касае до уроците на историята, не обичаме да ги спомваме, лесно ги забравяме и често пъти ги приспособяваме към нашите искания и вършим фалшификация...“ – се оказват пророчески за присъствието на собствената му личност в българската историческа памет и за съдбата на творческото и архивното му наследство.

Личният архивен фонд и параметрите на документалното наследство на екзарх Стефан – предизвикателство за изследователя

Лекцията е обособена в пет тематични акцента. Предпочетеното структуриране логично показва и една от основните ми амбиции, а именно – открехването на „архива на един живот“, т.е. онзи „квазиархив“ (каквото е самата дейност на българския архиерей), чрез един от възможните подстъпи към този „архив“ изцяло на базата на документални свидетелства. Необходимо е още в началото да направя и едно терминологично пояснение, отнасящо се до употребеното словосъчетание биоархивни измерения. В случая използвам словосъчетанието биоархивни в значение на реконструирана биография въз основа на архивни източници. Въз възможно най-широките им граници. Изследователската ми хипотеза и същевременно изкушение е, че словосъчетанието може да бъде предложено и възприето като опит за апробиране и обосноваване на присъствието на термина биоархив или биоархивен справочник в научния терминологичен апарат (по подобие на широко употребявания термин био-библиография). Една от възможните употреби в този случай би могла да бъде: „Биография на лицето плюс архивното му наследство, класифицирано, систематизирано и описано в архивен справочник от вида „идеален опис“. Идеалният опис на архивен фонд е опис на реконструиран архивен фонд, включващ описания на архивните единици от всички архиви, които съхраняват части от този фонд, и на унищожени или загубени архивни единици, за които са запазени сведения, т.е. който не е „реален“ (инвентарен).

При проучвателската си работа части от архивното наследство на духовника открив

в над 30 архивни фонда, намиращи се в ЦДА (Централен държавен архив), АМВР (Архив на Министерството на вътрешните работи), АМВНР (Архив на Министерството на външните работи), ЦАКД (Централизиран архив на Комисията по досиетата), ДА – Смолян (Държавен архив – Смолян), ДА – Пловдив (Държавен архив – Пловдив), НА БАН (Научен архив на Българската академия на науките), АБНТ (Архив на Българската национална телевизия) АБНР (Архив на Българското национално радио) и др.

Тезата ми е, че систематизирането на цялото документално наследство на личността и съставянето на справочник от вида идеален опис, основан на методическите правила и изисквания, са оптимално полезни от гледна точка на потребителите на информация. Подобен архивен справочник е важна предпоставка за прецизирането и определянето на максималните параметри на изворната база в конфигурацията **личен фонд – документални следи**. Това от своя страна гарантира последващи качествени документални публикации и по-надеждни в научно отношение биографични и исторически изследвания. Веднъж реконструирана въз основа на архивни (първични) източници, събитийната биография на личността позволява и многопластовото представяне на идейната му биография.

Но кой всъщност е екзарх Стефан – познат или непознат, непрекъснато провокиращ или удивяващ изследователя?

Екзарх Стефан I Български е роден на 7 септември 1878 г. в с. Широка лъка със светското име Стоян Попгеоргиев Шоков. Първоначално учи в родното си село, а през 1893 г. постъпва в Богословското училище в Самоков. От 1898 до 1900 г. учителства в с. Солища. В периода 1900 – 1904 г. е студент в Киевската духовна семинария. До 1907 г. учителства в Пловдив, след което е

командиран като учител в Цариградската духовна семинария. На 16 октомври приема монашество под името Стефан, а от 1911 г. е частен секретар на екзарх Йосиф. След Балканските войни се завръща в София и става протосингел на Светия синод. От 1915 до 1919 г. специализира в Швейцария, където получава докторска степен. На 20 април 1922 г. е избран за Софийски митрополит, а на 21 януари 1945 г. – за екзарх Български. На 6 септември 1948 г. е принуден да подаде оставка като глава на Българската православна църква и е въздворен в с. Баня, Карловско, където остава до смъртта си на 14 май 1957 г.

Така изглежда в ретроспекция кратката му позната биография в дати. Животоописанието на този български архиерей обаче далеч не е толкова опростено и елементарно, рамкирано „от“ – „до“. Опитът да се потърсят някои от съществените идейни характеристики на съществува разкрива една изключително модерна и космополитна мисловност.

Драмата на избора – между църквата и философията на Лев Николаевич Толстой

Малко известна и непозната страна от живота и идейните търсения на екзарх Стефан е увлечението му по учението на Лев Николаевич Толстой. С положителност може да се твърди, че в досег с толстоистката доктрина архиерейят влиза в периода на обучението си в Киевската духовна семинария (1900 – 1904 г.). Вниманието заслужава фактът, че склонността на духовника да търси и намира отговори във философията на Л. Н. Толстой е най-изявена след издигането му в архимандритско достойнство в Цариград и след поемането на функциите на личен секретар на екзарх Йосиф.

➔ От стр. 10

Изразявам подобно мнение въз основа на наличието в архивното наследство на екзарх Стефан на личен тефтер – дневник за периода 1 ноември – 31 декември 1911 г., в обем от 70 ръкописни листа, изписани с неговия почерк. На пръв поглед изложените в дневника размисли звучат твърде парадоксално, особено като се има предвид, че са излезли изпод перото на лице с духовен сан. Те са и поредното свидетелство както за драмата на избора между философията на Л. Н. Толстой и църквата, така и за сложния „Аз-образ“ на екзарх Стефан. Няма съмнение, че изложението е повлияно изцяло от доктрината на толстоизма. Преки податки, освен в чисто съдържателен аспект, се намират на няколко места в текста. „Къде на началото на 1911 г. – пише екзарх Стефан – аз вече се мъчех от главните въпроси, които се бяха изпъричили не както напред, като маловажни и въобще известни въпроси, но като първостепенни, неизвестни мен и изискващи отговор... И на всички тези въпроси аз намерих напълно ясно точни, прости и задоволителни отговори в християнското вероучение, изразено и възстановено в истинския му смисъл от Л. Толстой... Тези отговори бяха като храна за гладен човек и затова аз така обикнах Христа, Толстия или по-право духа, проявен чрез тях, че исках и почнах сам да изменям своя живот и да се прераждам в духа, който го съзнавах ясно вече в себе си...“

Преплитането на лични душевни терзания, увлечението по различни философски концепции, обединени и изразени от толстоизма, напрегнатата социално-политическа реалност в навечерието на Балканските войни, мястото на църквата в тези събития и личният избор да поеме по пътя на монашеството карат духовника да споделя страховете, колебанията и терзанията си по пътя към нравствените си катарзис.

Славянофилски убеждения

Един от присъщите и непроменливи във времето елементи от идейната парадигма на екзарх Стефан е неговото безусловнo славянофилство. За разлика от другите му увлечения това се оказва най-константната величина в духовната и обществено-политическата му дейност. Причините са различни, но най-съществена е свързана със същността на самото славянофилство и влиянието на определени фактори – обучението му в Русия и Швейцария, близостта му с екзарх Йосиф и др. Екзарх Стефан е безусловен славянофил, чиито убеждения след Първата световна война изкристализират в отявено русофилство и ратуване за българо-югославско единство. Трябва да поясня, че екзарх Стефан е „русофил“, но не и „свѣтофил“.

Идейните пристрастия на духовника и отстояването на каузата за единство на православие и славянството се превръщат в политически, защото славянофилските му

Доц. д-р Русалена Пенджекова-Христева е родена на 25 май 1977 г. Завършва с отличие специалност „Български език и история“ в Пловдивския университет през 1999 г. и втора специалност „Журналистика“ към Свободния факултет на същия университет. От 2000 г. е назначена като преподавател в ПУ „Паисий Хилендарски“, Филиал – Смолян. През 2007 г. защитава дисертационен труд. Научните ѝ интереси са в областта на архивологията, археографията и изворознанието.

Автор е на монографиите: „Личността и делото на екзарх Стефан в българската историческа памет“ (2007 г.), „Един забравен ръкопис на екзарх Стефан I Български („Богомилите и Презвитер Козма – извороведски и археографски аспекти“)“ (2011) и „Непознатият екзарх Стефан (Идейни аспекти и биоархивни измерения)“ (под печат). Издава електронното учебно пособие „Изворознание“ (2013). Съавтор е на документалните сборници „Византия през погледа на съвременниците ѝ“ (2002 г.) и „Екзарх Стефан I Български“ (2003 г.). Публикувала е множество студии и статии в различни периодични издания и сборници. Посочените трудове са част от съвременната българска специализирана литература и допринасят в определена степен за изясняване на определен кръг от интердисциплинарни теоретични и практикоприложни проблеми въз основа на изследване на лични архивни фондове.

От 11.12.2013 г. след проведен конкурс заема академичната длъжност „доцент по архивистика и документалистика“. На този етап тя е най-младият доцент в 62-годишната историята на българската университетска архивистика, както и първият доцент в ПУ по посочената специалност.

Встъпителната ѝ лекция (публикувана тук със съкращения), изнесена на 6 март 2014 г., който се чества в Европа от 2013 г. като Ден на праведниците от цял свят, е посветена на екзарх Стефан I Български, който е един от най-забележителните българи и е обявен за Праведник на света от Световния институт за изследване на Холокоста в Йерусалим, „Яд Вашем“.

позиции и личностни питання се активират в моменти, когато българското общество се намира в състояние на кризи и загуба на ценностни ориентири.

Икуменизъмът – една осъзната мисия

Интерес представлява и участието между двете световни войни на екзарх Стефан в икуменическото движение, чиято основна цел е сближение и единение на различните християнски деноминации в името на пацифизма. Той се превръща в един от най-дейните участници във всички инициативи, събрания и международни конференции, организирани по линия на икуменическото движение: „Живот и дела“ (основно се акцентува върху взаимоотношенията на християнството с обществено-политическите и икономическите явления); „Вяра и устройство“ (занимава се с възможностите за решаване на доктриналните въпроси); „Световният съюз за приятелство и мир между народите чрез църквите“ (свободна организация, която работи предимно и чрез църквите за каузата на мира и в сътрудничество с другите клонове на икуменическото движение). Духовникът изповядва: „...В големия форум на вселенските конгреси България беше извънредно зле представена.... Името българи се споменуваше като име на прокажени... Икуменическото движение на християнските църкви от всички страни, държави и култури е единственият голям плюс от Първата световна война....“. Дейността на екзарх Стефан в икуменическото движение е обусловена не само от времето, в

което живее, и от поста на църковен йерарх, който заема, а преди всичко от неговите лични виждания и концепции. Икуменизмът се оказва кауза, която съответства на неговия светоглед за архипастирска мисия.

Патриот и хуманист – каузи и размисли

Съдбата на екзарх Стефан е удивителен пример за колоритен духовен водач, който никога не остава встрани от актуалните проблеми на своето съвремие и на хората. Моделът му на поведение демонстрира силната и непоколебима воля да осъществи една персонифицирана мисия в името на Бог и народа си. Именно тези виждания са изведени като основен лайтмотив в размислите на духовника по различни поводи, запазени в архивното му наследство. Те разкриват неговия патриотизъм, хуманизъм и лични прозрения за българската народопсихология – забравата на историческите поуки, заместване на реалността с желаното, податливост на външни влияния, липса на достойни водачи, пропад между народ и политически елит. Архиепископ винаги категорично заявява гражданската си позиция по проблемите на малцинствата, бежанците и хората в неравностойно положение. Известна е ролята му за устройването на руските бежанци в България и за спасението на българските евреи. Трябва да отбележа, че той ясно осъзнава принадлежността си към духовния елит на българското общество и своята отговорност на религиозен пастир.

Изгнаническите години от живота на екзарх Стефан в определена степен разколебават вярата му в хората. Тъжно и същевременно мъдро звучи изповедта на последния български екзарх: „Изповядавам: тия редове пиша обляни в кръв. Страшно е да живееш угнетено, което ти се сервира от облагодетелствани от теб люде. Страшно е да си захвърлен от тия, които не веднъж те славословеха и величаеха и в уречен ден и час в угода на завистта и поклонение на идола, вместо „Осанна“ – „Разпни го“.

Тези редове най-точно маркират преговете на човешкото, трагическата вина и драмата на прозренията на екзарх Стефан. Те добавят онзи последен шрих, който насочва личността по пътя ѝ към вечността. Вечност, която опазва и транслира към поколенията неговата специфична интелектуална енергия, от която да черпим примери и познание, каквито днес са ни особено нужни.

Затова в заключение ми се ще да приема и предложа на заинтересуваните от темата възможността един от подстъпите към опознаването на идейния свят на екзарх Стефан да бъде чрез възприемането му като особен вид метафора за времето, пространството и пътя на личността към себе си, към другите и към прозряното познание. Метафора за пътуването, в което личност, народ и история се сливат, за да се превърнат в памет за човечеството.

Какви специалисти ще се търсят на пазара на труда през следващите години

По покана на Студентския съвет в Пловдивския университет гостуваха Георги Стоев и Асенка Христова от Industry Watch. Председателят на СС Митко Василев представи гостите, които запознаха студентите, изпълнили докрай 6. аудитория, с тенденциите на трудовия пазар до 2020 г. и теста за психометрична диагностика SelfAwareness.

Икономистът Георги Стоев поднесе интересни факти и данни, свързани с развитието на пазара на труда през последните години, и очерта профила на кадрите, които ще бъдат търсени от работодателите в периода до 2020 г.

В България са заети едва 59% от хората на възраст 15 – 64 г., докато средно за ЕС са 64%, в Холандия – 75%.

У нас 51% от мъжете на възраст 55 – 64 г. имат работа (в Швейцария – 80%, в Германия – 68%).

В България едва 1% от младежите във възрастовия диапазон 15 – 24 г. работят почасово, в Холандия – 49%, в Дания – 36%, в Швеция – 19%.

В България 4,7% от студентите учат точни науки и информационни технологии, в ЕС са 9,3%, в Германия – 12%.

В България работа имат 82% от хората с висше образование и само 27% от хората с основно и по-ниско образование.

У нас 18% от хората работят в събота, в ЕС – 27%, във Франция – 29%.

Само 1,5% от българите участват във форми на „учене през целия живот“ – при 9% средно за ЕС.

На един зает в България се инвестират годишно 2800 евро в основен капитал, в Германия – 12 000, в Швеция – 17 000 евро.

Между 2000 и 2012 г. (въпреки кризата) частният сектор у нас добавя 500 хил. работни места.

Ако сближаваме доходите към средното за ЕС, както през последните 15 г., ще ги стигнем след най-малко 40 години.

Ето как в анализа на Industry Watch се обясняват причините и следствията за настоящото състояние на пазара на труда:

„Коефициентите на заетост – т.е. какъв дял от хората на възраст 15–64 години се трудят – са по-ниски от средните за ЕС. В началото на XXI век едва половината българи в тази възрастова група бяха заети, при около 64% средно за страните от Западна Европа. Благодарение на редица реформи, на макроикономическата стабилност, на значителния инвестиционен поток и на благоприятната международна конюнктура икономиката ни успя да създаде нови 550 хил. работни места до 2008 г., и то в

Икономистът Георги Стоев

период на активна емиграция. Така коефициентът на заетост почти догони средните стойности за ЕС, макар и да остана по-нисък.

После „дойде кризата“, икономиката загуби 400 хиляди работни места, и то продължително – чак до 2012 г. Сега пазарът на труда изглежда относително стагниран – заетостта не спада, но и не расте.

Първият въпрос, който трябва да си зададем, е защо работните места са толкова по-малко от 2007 – 2008 г., а коефициентът на безработицата е над два пъти по-висок, при положение че икономическият растеж вече компенсира спада от кризата.

Разбира се, виновна е демографията – просто трудоспособното население намалява. Но това не стига да обясни коренната промяна на пазара на труда само за 5 години. Трябва да добавим и процеса на реструктуриране на технологични, управленски, административни параметри както в частния, така и в публичния сектор.

Най-видимото е навлизането на електронни решения, заместващи чиновници, гишета, хартия, опашки. Инвестициите в машини и оборудване също пестят човешки труд. Същевременно конкуренцията и навлизането на нови бизнес модели допълнително разместват пазарното търсене на труд. Постепенното нарастване на

доходите пък сложи своеобразен „таван“ в създаването и разширяването на производства като текстилната индустрия, които разчитаха на многоброен, но евтин персонал.

Принос има и спецификата на възстановяването след кризата. То бе движено от експортно ориентирани индустрии, докато строителството и част от услугите, насочени към вътрешния потребител, продължават да се свиват или да са в стагнация. Успешните и конкурентните индустриални предприятия могат в краткосрочен план да увеличават продукцията без наемане на нови хора, а в средносрочен и дългосрочен – да инвестират в машини и технологии, повишаващи производителността (вместо да увеличават персонала).

Така съвсем логично, след като ръстът бе в капиталоемки, а не в трудово интензивни дейности, заетите са по-малко, а безработните – повече. Ако трябва да направим макроикономическа догадка, за България е нужен поне 1,5 – 2% реален ръст, за да има увеличаване на работните места при тази структура на икономиката.

Данните от последното тримесечие на 2013 г. илюстрират ярко сериозните структурни проблеми на пазара на труда и образователната система. Като цяло спадът на заетите спрямо година по-рано е минимален, даже заради намаляването на работната сила коефициентът на заетост не спада.

Намалението при жените обаче е 3 пъти по-голямо от това при мъжете. В отделните възрасти разликите също са големи. Заетите млади (до 24 и особено 25 – 34-годишните) намаляват с над 50 000, но това изцяло се дължи на намаляване на активното население в тази група. Значително се активизират хората във възрастовата група 35 – 44 г., а в предпенсионната възраст (55 – 64 г.) отчитаме частично увеличение на активността.

Като цяло обаче България остава сред страните в Европа с изключително ниска активност както до 30 години, така и над 50. Един от факторите е липсата на достатъчно гъвкави форми на временна заетост, подходящи за ученици, студенти и хора без особен опит. Другата продължава да бъде „рехавата“ пенсион-

на система, даваща множество възможности за ранно пенсиониране.

Любопитен факт е, че работодателите и самонаетите се увеличават с близо 30 000 за година, а наетите спадат с 44 000. Интересно е също, че в общественния сектор се попълват над 9000 нови работни места от дами – мениджъри и специалисти, докато нискоквалифицираните позиции се свиват.

При мъжете наред с ръководните постове се увеличават и заетостта за техници и приложни специалисти. В строителството продължава съкращаването на мъже. Мъжете в търговията, транспорта, логистиката се увеличават. За жените има видимо по-малко заетост в преработващата индустрия, но се увеличават работещите в административни и спомагателни дейности, здравеопазване и социална работа. Всичко това потвърждава хипотезата за големи структурни различия на пазара на труда.

В индустрията се освобождават от ръчния труд, особено извършвания от жени, докато местата за специалисти и висшисти нарастват. Подобни тенденции виждаме и в данните за безработицата. Спрямо последното тримесечие на 2012 г. се увеличават регистрираните безработни с ниско образование и в селата. Това увеличение вероятно се дължи и на активиране на различни социални програми, за включването в които е необходима регистрация в бюрото по труда.

Забелязва се ръст на регистрираните безработни на възраст 55 – 64 г. Очевидно има активизиране на търсещите работа. Увеличението на безработните се дължи основно на лица, вършили временна или сезонна работа. Това все пак са частично успокояващи данни – те показват приключване на някои публично финансирани схеми за заетост, както и активизиране в търсенето на работа от хора, които преди това са били трайно безработни. Същевременно съкратените и уволнените дори намаляват спрямо година по-рано.

Общо погледнато обаче, картината на заетостта в България не въвежда добро бъдеще, ако икономическият растеж дори се ускори.

Филолози участваха в международна конференция в Санкт Петербург

Гл. ас. д-р Фани БОЙКОВА

Откриването на XIX Державински четения се състоя на 13 март 2014 г. в читалнята на Славянския фонд на Библиотеката на Руската академия на науките в Санкт Петербург. Конференцията традиционно се организира от Катедра по славянски филологии на Санктпетербургския държавен университет.

Державинските четения се проведоха в рамките на XLIII Международна филологическа конференция, 11 – 16 март 2014 г., организирана от Филологическия факултет на Санктпетербургския държавен университет с активното участие и любезното домакинство на доц. Зоя Шанова и проф. Елена Иванова. При откриване на конференцията заместник-ректорът Сергей Игоревич Богданов подчерта, че в 45 секции участват 823 учени от 249 университети и културни организации, от тях 120 докладчици са представители на 29 страни. Международната филологическа конференция се откри с няколко пленарни заседания, което позволи на учени от различни направления да се запоз-

Работен момент от конференцията с участие и на представители на ПУ

наят с актуални постижения на филологическата наука.

Съвременните и историческите проблеми на българистиката и славистиката очертаха тематичното разнообразие на Державинските четения. Бе отбелязана и 145-годишнината от създаването на БАН с открита изложба в Славянския фонд. Домакинът на събитието, директорът на Библиотеката на Руската академия на науките в Санкт Петербург Валерий Павлович Леонов, лично поднесе приветствие с пожелание за плодотворна работа на конференцията. На откриването присъства и Генералният консул на Република България в Санкт

Петербург Петя Несторова, която поздрави организаторите и участниците в събитието.

Учени от Санктпетербургския държавен университет, Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“, Санктпетербургския държавен университет за кино и телевизия, Библиотеката на Руската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Руския етнографски музей, Държавния Ермитаж, Министерството на външните работи на Руската федерация представиха своите изследвания в областта на българската култура, история, литературознание, езикознание.

Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ бе представен от доц. д-р Мила Кръстева и д-р Фани Бойкова от Филологическия факултет, както и от колегата Димитрия Желязкова от Департамента за чуждоезиково обучение.

Участието на доц. д-р Мила Кръстева с доклад на тема: „Родословът на Първа Харитоновна преправка (Змеево, 1831)“, и на д-р Бойкова с доклад на тема: „Пътешествието на „История славянобългарска“ във и отвъд, преди и след Училището“, бе в рамките на проект № НИ13 ФЛФ014 / 20.03.2013. Фонд „Научни изследвания“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“: „От идеята за историята към националното, космополитното и глобалното: преписите и преправките на „История славянобългарска“ и културно-идентификационните модели на XVIII – XXI век“.

По темата на проекта, извън рамките на конференцията, доц. д-р Мила Кръстева представи пред студентите българисти лекция на тема: „История славянобългарска“ на Паисий Хилендарски – текст и контекст“.

➔ От стр. 12

Виждаме, че и в момента хората, завършили университет, имат работа (при тях заетостта е над 81% – сравнима с данните за ЕС). Обратно, при хората с основно образование заетите са едва 28% (при 45% в ЕС), а с начално или никакво – около 16%. На практика неграмотните в България нямат шанс на пазара на труда. Също така е видно, че активно работят хората в един относително тесен възрастов диапазон – младите навлизат сравнително късно, докато заетостта след 55 години започва да спада много по-бързо, отколкото в най-успешните страни от ЕС.

Част от причините са в неспособността на образованието да обхване значителен брой деца, които излизат на пазара неграмотни. Друг проблем е промяната на профила на търсените работници, която трябва да бъде адекватно посрещната с програми за учене и преквалификация за възрастни. Ниската активност на младежите може да се обясни и с

Какви специалисти ще се търсят...

недостатъчно развитите и позволени възможности за почасова и други форми на гъвкава заетост.

Г-жа Асенка Христова представи Системата за психометрична диагностика на меките умения *Self Awareness*, разработена от английската консултантска компания „Априкот Трейнинг Мениджмънт“ и научно тествана и валидирана от Центъра по психометрия на Университета в Кеймбридж. Тя е основана на психометричен модел за поведение на работното място

с над 60-годишно приложение в практиката (т.нар. „теория за четирите квадранта“), разработен от американския психолог Уилям Молтън Марстън (1893 – 1947). Този модел разпределя хората според личностните им характеристики в четири основни категории: Drivers, Influencers, Steadies, Calculators (DISC). Четирите типа се определят от вашето възприемане на света – като дружелюбен или враждебен, и как реагирате на това – пасивно или активно.

Системата *Self Awareness* се

използва от обучаеми, студенти, кандидати за работа, както и от много колежи, университети и работодатели във Великобритания, проучвания за удовлетвореността на потребителите показват изключително високо ниво на задоволство (над 99%) от нейната коректност. Резултатите от теста, който е популярен и разпознаваем от работодателите в Европа, могат да се използват в CV или като мотивационно писмо. След влизане в системата *Self Awareness* пък имате връзка с работодатели от България и Европа, които могат да ви намират според конкретните ви умения и способности. В самия тест, чиято валидност е една година, може да бъде отбелязано и какви работодатели да се свързват със съответния кандидат – от определен регион или от целия свят.

Студентският съвет беше уредил преференциални такси за студентите от Пловдивския университет при явяване на теста – 10 лв., а завършващите IV курс с успех за цялото си обучение над 5,00 трябва да платят само 5 лева.

Проф. д.б.н. Димитър Воденичаров – един от първостроителите на Пловдивския университет

По повод на 85 години от рождението му (18.III.1929 – 26.XI.2011)

Проф. д.б.н. Стефан СТАНЕВ

Една от най-хубавите практики, които сме имали през следването си, беше практиката по алгология с Димитър Воденичаров* след четвърти курс. Петнайсет дни на Черно море, от Резово до Каварна! Събирахме водорасли, хербаризирахме ги, къпехме се в морето, печяхме се на слънцето и вечер ядяхме сафрид на скара... Кой ти обръщаше внимание, че спим, където замръкнем, и че превозното ни средство беше камионът на Ботаническата градина в Балчик, оборудван за случая с две дървени пейки в каросерията. Бяхме млади, ентузиастични и безгрижни, обичахме ботаниката и се радвахме на живота.

От онова славно време на далечната 1962 г. много добре си спомням топлата юнска вечер в казино на Каварна, където пристигнахме от базата си в Балчик с нашия камион. Беше последният ден от практиката и Воденичаров ни покани на раци и бяло вино. Бяхме общо около двама души от градината в Балчик. Воденичаров сам се беше погрижил да донесат две кофи раци от Шабленското езеро и да ги приготвят в казино специално за нас. Оказа се, че поводът не е само успешният край на практиката. Преди да чукнем чаши, той ни съобщи, че това е последната му практика със студентите от Софийския университет, тъй като е избран за доцент и от есента поема катедрата по ботаника в открития преди година в Пловдив Висш педагогически институт (сега Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“).

Няколко месеца по-късно от проф. Даки Йорданов (аз бях негов дипломант и имах привилегията често да го посещавам в кабинета му и да разговаряме не само по дипломната ми работа) научих някои любопитни подробности около идването на Воденичаров в Пловдив.

Първият преподавател, който чете лекции по ботаника (анатомия и морфология на растенията) в пловдивския Висш педагогически институт е Атанас Гегов, доцент във Висшия лесотехнически институт (сега Лесотехнически университет) в София, но естественик по образование. Той е само временно решение. Втората учебна година ботаниката се увеличава с още една дисциплина – систематика на растенията, трябва нови асистенти и преподаватели и най-вече постоянен хабилитиран препода-

вател, който да оглави катедрата и да даде насоката и духа на учебната и научноизследователската работа, да я наложи и утвърди като авторитетно звено в младото висше учебно заведение. През онези години у нас хабилитирали ботаници с преподавателски опит и асистенти, които биха могли да се хабилитират, са много малко. Предложено е на гл. ас. Асен Янев от Катедрата по систематика на растенията и растителна география в Софийския университет, но той отказва и тогава като възможен вариант се спряга името на Димитър Делипавлов, доцент по ботаника (но агроном по образование) при Висшия селскостопански институт (сега Аграрен университет) в Пловдив. Научил за тази „опасност“, акад. Д. Йорданов, който твърдо държеше ботаниката в биологическа специалност да се преподава от биолози, категорично възразява пред Министерството на просветата. Отговарят му, че щом няма друг подходящ човек, ще трябва да се направи компромис.

– Има такъв човек! – контрира ги той. – Моят главен асистент Димитър Воденичаров. Ще му обясним конкурс за доцент, кандидат е на науките и притежава всички други качества за хабилитиране, и той ще оглави катедрата!

От Министерството не възразяват. Акад. Д. Йорданов тогава беше ректор на Софийския университет и директор на Института по ботаника при БАН, народен деятел на науката, известен учен и общественик, ползваше се с много голям авторитет и доверие, думата му се чуваше и с него се съобразяваха.

По това време нищо неподозиращият Воденичаров е на научна екскурзия по Рилските езера и научава новината след завръщането си в София.

– Димитре – заявява му акад.

Проф. Димитър Воденичаров

Йорданов, – ще ти обясним конкурс за доцент и след избора отиваш да оглавиш катедрата по ботаника в Пловдив. Може и да не си много съгласен, но... подготви си документите и публикациите.

Така 33-годишният Д. Воденичаров, ученик на акад. Д. Йорданов и чл.-кор. Александър Вълканов, един от многообещаващите млади български ботаници, особено в областта на алгологията, идва в началото на учебната 1962 – 1963 г. в Пловдив, става основател и ръководител на Катедрата по ботаника във Висшия педагогически институт и започва да чете първия курс по систематика на растенията.

Година по-късно аз завърших биология със специализация по ботаника при акад. Д. Йорданов и бях поканен от него да кандидатствам на обявеното асистентско място в Катедрата по систематика на растенията и растителна география, на която той беше ръководител. За съжаление през лятото се разболях, лежах по болници и пропуснах всякакви срокове за подаване на документи и явяване на конкурс в Софийския университет и Института по ботаника при БАН, за където също беше обявено място след конкурса в университета. Утеха в този труден за мен период беше поканата на Д. Воденичаров в началото на 1964 г. да кандидатствам за стажант-асистент (една нова форма на преподавателска и научна работа във ВУЗ) при него – в момента място за редовен асистент нямаше. Съгласих се и така от 1 март 1964 г. станах член на младата ботаническа катедра в Пловдив.

По време на следването си в СУ „Св. Кл. Охридски“ (1959 – 1963)

Д. Воденичаров ми беше познат най-напред като един от авторите на практическото ръководство за упражненията по систематика на растенията (1958), което ползвахме във втори курс (тогава се изучаваха тази дисциплина) и като автор на интересните научнопопулярни книжки „Растения хищници“ (1957, за нея по-късно той ми е казал: „Това е най-добрата ми научнопопулярна работа“) и „Забавна ботаника“ (1960), също и на книгата „Растителността на нашите водни басейни“ (1959), по която правехме първите си опити да определяме водораслите и се запознавахме с висшите водни растения.

Две години по-късно, като студенти в четвърти курс от групата, специализираща ботаника, той ни четеше спецкурс по алгология и ни водеше големия практикум по тази дисциплина. Вече бяхме научили, че е главен асистент и кандидат на биологическите науки (доктор), че дисертацията му е била върху флората на високопланинските езера и че минава за много добър познавач на Рила планина. И тъй като бяхме решили, преди да започнат занятията, да означуваме началото на специализацията си с една екскурзия в района на Мальовица, Урдиния циркус и 7-те езера, поканихме Воденичаров да дойде с нас. Той с удоволствие се съгласи, но по някакви причини в последния момент се отказа и водач ни беше колегата от горния курс Георги Илков, също специализант по ботаника и бъдещ асистент на Воденичаров в Пловдив.

Така първата ни среща с Воденичаров вместо в планината стана в семинарната зала на втория етаж в западното крило на университета, където се помещаваха тогава лабораториите по ботаника и кабинетите на преподавателите ни.

Той беше хубав млад мъж, среден на ръст, с вълниста, вече леко посребрена коса и очила, които засилваха интелигентното излъчване на неговото лице. Лекциите му правеха впечатление с новаторския дух в тях, съдържаша последните постижения и идеи в систематиката, таксономията, еволюцията, размножаването и практическото използване на водораслите.

* Текстът е от книгата на проф. Стефан Станев „Бележити български ботаници“.

➤ От стр. 14

Още тогава той беше признат за най-добрия специалист у нас по тази група организми, около когото се формираше ядрото на бъдещата алголожка школа в България.

Като лектор беше строго академичен, излагаше материала ясно, логично и убедително, веднага проличаваше голямата му научна ерудиция и отличното владение на материята. Не правеше странични отклонения и не фамилиарничеше със студентите, беше сдържан, но не се държеше надменно или високомерно, по-скоро респектиреше с добрата си външност, с познанията и поведението си. С две думи Воденичаров напълно покриваше представите ни за академичен преподавател и учен, който би правил чест на всеки университет.

Колкото до големия практикум по алгология, на него определяхме водорасли и усвоявахме техниката по приготвянето на трайни микроскопски препарати. Воденичаров идваше в началото на занятието, поставяше ни задачите и се оттегляше в кабинета си да работи. Към края отново влизаше в лабораторията, питахме ли някакви въпроси и се сбогувахме до следващата седмица.

Тези мои първи впечатления от преподавателската работа на Воденичаров с годините не се промениха. Напротив, вече като негов асистент и колега продължавах да се убеждавам, че той непрекъснато следи новостите в световната литература по систематика на растенията и ги вмъква в лекциите си, че се отнася много сериозно към преподаването на студентите и държеше асистентите му да имат същото отношение, не позволяваше рутината да навлезе в учебния процес, търсеше нови методи и пътища за онегледяване и подобряване на практически занятия и летните учебни практики. Спомням си напр. как с Г. Илков рисувахме наблюдаваните под микроскопа обекти, снимахме ги и раздавахме снимките на студентите по време на упражненията, за да могат да се ориентират по-добре какво точно да наблюдават, а за определяне на висшите растения предния ден тичахме до близките склонове на Родопите да събираме свеж материал за определяне, а не да се работи с хербарийни образци. Да добавя, че Воденичаров успя да издейства лятната учебна практика по систематика на растенията да се провежда в продължение на две седмици в Пирин планина, с база Банско или х. Попина лъка (Гоце Делчев). За тези практики, за преходите, езерата и красивите гледки, дори за трудностите в плани-

ната някогашните първи випуски студенти биолози и до днес си спомнят с възторг и носталгия.

Все за подобряване и онегледяване на учебния процес по инициатива на Воденичаров в двора на тепето, където беше сградата на биолозите, направихме алпинеум с редки и интересни видове от българската природа, а на терасата на сградата стъкмахме малка оранжерия и я „заредихме“ с растения от ботаническата градина в Балчик, поставихме основите и на учебен и научен хербарий, посещавахме взаимно упражненията си и после ги обсъждахме и коментирахме. Воденичаров държеше да бъдем много добре подготвени за упражненията и възискателни към студентите. Веднъж ми направи забележка, че често излизам от лабораторията и оставям студен-

като ми беше направил горната забележка, късно вечерта аз бях в учебната лаборатория и той, видял, че свети, отвори вратата и въпросително ме изгледа.

– Утре имам упражнения и преглеждам препаратите – отвърнах на мълчаливия му въпрос.

– Това е много добре! – каза видимо доволен Воденичаров.

Самият той беше възискателен към студентите, особено през първите години, когато на изпита пишеше доста слаби бележки. Това, изглежда, не се харесваше на някои хора от ръководството на института, които смятаха, че слабият успех на студентите по даден предмет е резултат от недобрата преподавателска работа (това в конкретния случай беше абсолютно невярно и формално заключение!), и Воденичаров е бил персонално

Димитър Воденичаров със студенти на ботаническа екскурзия в околностите на Роженския манастир, 1962 г.

тите сами (тогава пушех и наистина през 20 – 30 минути отивах в асистентската стая да запала една цигара).

– Ами така съм видял от асистента си по алгология в София – контрирах го аз.

За миг той се стъписа, но бързо се сети за какво му намекавам и отвърна:

– Нали знаеш какво казва попът? „Не ме гледайте какво върша, а слушайте какво говоря!“ – и вече сериозно добави: – Вие специализирахте ботаника, имате определени интереси към тази специалност, тъй че не се нуждаехте през цялото време някой да стои над главата ви. Напротив, нужни ви бяха само някои напътствия и повече самостоятелна работа. С нашите студенти е друго, трябва да се стремим да получат повече знания по предмета, да им бъде интересно и да се отнасят с респект към нас и занятията.

Не знам дали като млад асистент, когато и той е водил упражнения по систематика на растенията, е спазвал тези максими, но теоретически той наистина беше прав и желанието му за добро преподаване на ботаниката и авторитета на катедрата – искрено. Веднъж, няколко месеца след

критикуван.

– Щом е така, и аз мога да пиша тройки! – огорчен и разочарован каза той и смекчи изискванията си.

Връщайки се мислено към онези далечни години от първите стъпки на преподавателската работа по ботаника в Пловдивския университет, може би е излишно да споменавам колко трудно беше началото: бедна (меко казано!) материална база, липса на средства и техническа помощ, липса на опит, битови неуредици, живеехме по квартири, спяхме по кабинетите и лабораториите... Кой ти обръщаше внимание на битовите неуредици и материалните неща! Почти цялото ни време отнемаше подготовката за упражненията и уреждането на лабораториите, набавянето на необходимите технически средства и пособия, събирането на материали в природата и приготвянето на препарати. Нямахме събота и неделя, почивни и празнични дни, бяхме все на тепето, често оставахме до късно през нощта, че и цялата нощ! А когато не бяхме на тепето или за събиране на материали в природата, обикаляхме магазините на Учтехпром, налагаше се често да „прескачаме“ и до

София на просия по катедри и институти и какво ли още не. Още на третия или четвъртия ден от постъпването ми в катедрата Воденичаров ме изпрати при свой приятел, асистент в Химическия факултет в София (известния по-късно проф. Стоян Бодуров) с молба да даде някои химикали, колби, епруветки, пипети и други такива неща. Напълнихме един кашон и на връщане във влака през цялото време бях нащрек да не би от лашкането и люлеенето на вагоните стъкларията да се изсипе на главите на дремещите в купето пътници.

Въпреки прекомерната ни заетост с преподавателска и техническа работа намирахме време да се занимаваме и с научни изследвания. По идея на Воденичаров, съгласувана и одобрена от акад. Д. Йорданов, научноизследователската работа в катедрата трябваше да се развива в две основни направления: изучаване на българските ендемични растения и изучаване на водораслите в България. Ръководител и координатор на цялата научноизследователска работа беше Воденичаров. За изследванията по втората тема по негова идея се постави началото и на колекция от водораслови култури. За тази цел той отстъпи големия си кабинет и се настани в малката лаборантска стая. За колекцията се полагаха големи грижи, тя беше първата и единствена по рода си в България и след време се превърна в солидна база за експериментални алголожки проучвания.

Пак в първите дни от постъпването ми в катедрата пътувахме двамата с Воденичаров с влака до София и разговаряхме за бъдещата ни работа. Той извади от чантата си една тънка книжка и ми каза:

– Това е описанието на една лаборатория за отглеждане на различни щамове дрожди. Ще направим в катедрата подобна лаборатория за водораслови култури.

Може би аз бях първият, с когото той споделяше тази своя идея, която с много усилия успя да осъществи.

Впоследствие първата тема по редица причини почти отпадна от проблематиката на катедрата, но втората се разшири в значителна степен, започнаха изследвания, свързани и с биологичния мониторинг, върху газоустойчивостта на дървесни и храстови видове и настъпващите у тях структурни и физиологични промени, изследвания, свързани с опазването и възпроизводството на природната среда, и др.

Проф. д.б.н. Димитър Воденичаров...

От стр. 15

Като научен работник Воденичаров винаги се е отличавал с голямата си работоспособност, всестранна осведоменост, вкус към новите, съвременни методи на изследване и разработката на актуални теми.

„През студентството – разказвал ми е той – така се бях увлякъл по изучаването и определянето на водораслите, че с часове не вдигах глава от микроскопа. По едно време реших да ги наблюдавам как се размножават и за да не пропусна някоя фаза от процеса, продължавах наблюденията си и през цялата нощ. Една сутрин проф. Вълканов ме завари заспал на масата пред микроскопа и ми забрани да оставам в лабораторията по-късно от 9 – 10 ч. вечерта.“ А от проф. Д. Йорданов знам следното:

– Критикуваха ме от партийното бюро (или от профкомитета, не помня точно – б.м.), че асистентът ми Д. Воденичаров извън упражненията си въобще не се мяркал на работа. Тъй ли, кипнах аз и попитах ядосано критикаря: „Ти колко публикации имаш тази година?“ (1960 – б.м.). „Ами сега подготвям за печат...“ „А Воденичаров има осем!“ – прекъснах го аз. – Докато вие обикаляте кабинетите и сновете по коридорите, той събира материали в природата и работи на спокойствие въкъщи. Лично аз съм му разрешил да си занесе микроскопа в квартирата!“ Млъкнаха!

Аз също имам лични впечатления как работеше Воденичаров. Той наистина не си губеше времето и беше всецяло отдаден на научните и просветните си занимания. Първите години в Пловдив повечето време прекарваше в кабинета си, прозорецът му светеше до късно през нощта – микроскопираше, тракаше на машината (негова собственост, истинска немска антика с клавиши за латиница и кирилица като днешните компютри), четеше, подготвяше лекции... Неговият пример заразяваше и всички нас, асистентите му.

Научното творчество на Д. Воденичаров е главно в областта на алгологията (хорология, таксономия, екология, експериментална алгология и др.) и хидробиотаниката (сладководни езера и блатата). Както вече споменах, той беше най-изтъкнатият български алголог, създател на българската алголожка школа, на колекцията (националната банка) от водораслови култури и на проблемната лаборатория по алгология. Научното му творчество обхваща около 140 публикации по току-

що изброените направления в алгологията и хидробиотаниката. От приносите му ще отбележа само, че той е описал (някои в съавторство) 3 рода (*Neglectella*, *Neglectellopsis*, *Skujaster*) и 19 вида и разновидности (*Oedogonium parvulum*, *Kentosphaera gibberosa*, *Centritactus heterocanthus* и др.) нови за науката водорасли. Дългогодишната му преподавателска и просветна дейност намира ярко отражение и в публикуваните от него, самостоятелно или в съавторство, 11 учебника и ръководства по ботаника за студентите и 22 учебника и други помагала (някои преиздавани) по ботаника, биология и естествознание за ученици от различни класове, изучаващи тези предмети. От всичките му учебници и ръководства за висшето образование ще спомена конкретно само учебника му „Систематика на растенията“ (1975). Въпреки че той е предназначен за студенти биолози и за други специалности, в които се изучава този предмет, учебникът, с обем близо 800 страници (!), е по-скоро трактат върху съвременното състояние и постижения на систематиката на растенията – дисциплина, тясно свързана с цитологията, генетиката, биохимията, теорията на еволюцията и други сродни науки. В този смисъл той надхвърля предназначението си да служи главно на студенти (напротив, авторът беше критикуван от много колеги, че учебникът е твърде труден и подробен за студентите) и е много полезен за преподаватели и специалисти в областта на систематиката на растенията и въобще в ботаниката. И една подробност около него, която знам лично от автора. Покрай другите критики той често е упрекван, че към учебника няма справочен апарат, което затруднява много ориентирането в безройните термини и латински имена. Такъв справочен апарат е имало, но тъй като общият обем на ръкописа е надхвърлял значително предвидения по договора обем, налагало се е да се съкрати част от него.

– Знаех, че с това затруднявам ползването на учебника, но най-безболезненото за мен беше да махна справочния апарат – каза ми Воденичаров. – Иначе представяш ли си какво означаваше в кратък срок да правя промени в структурата и съдържанието на материала?

Не мога да отмина и атмосферата в катедрата през онези далечни първи години след нейното основаване. Живеехме задружно и в приятелство, взаимно си помагахме и заедно праз-

нувахме, заедно ходехме по екскурзии и на череши в Куклен, на театър и на кино. Често пъти инициатор на тези колективни „мероприятия“ беше Воденичаров. Той обичаше да пийва хубаво вино или бира, придружени с по-изискани мезета, не се скъпеше да плати сметката или настояваше неговото участие в нея да бъде най-голямо. Спомням си горещите августовски дни през лятото на 1964 г. На телето нямаше почти никой освен мен, ненавършил още нужните 8 месеца стаж за отпуск, и Воденичаров, който не можеше да си представи човек да се откъсне 30 – 40 дни от работата си и да отиде някъде да почива. За него работата стоеше над всичко. Понякога в късния следобед двамата отивахме в едно малко заведение, по-скоро лавка с няколко маси, под самия връх на Бунарджика, където имаше прясна студена бира и карловска луканка... Славно, отдавна отминало добро младо време!

Всички ние от катедрата изпитвахме голямо уважение и респект към Воденичаров, мога да кажа дори гордост, че сме негови асистенти. Така продължи докъм есента на 1965 г., когато поради ред обективни и субективни обстоятелства добрият климат в катедрата се пропука, промени се и за година-две първоначалният ѝ състав се разпадна: Снежина Мирова и Мария Кабанова преминаха към методиката на обучението по биология, Георги Илков отиде на работа в БАН, а аз – в Природонаучния музей в Пловдив. През 1967 г. към катедрата се обяви конкурс за редовен асистент по систематика на растенията и Воденичаров ме покани да участвам, но аз вече бях решил да кандидатствам за мястото на научен сътрудник в музея (научните групи към музеите бяха един вид филиали на съответните институти към БАН) и му отказах, въпреки че желанието ми винаги е било да се занимавам с преподавателска работа и знаех колко много ще ми липсват студентите. Добре поне, че продължителна връзка си с тях като хоноруван асистент, а по-късно и като хоноруван преподавател.

Воденичаров безспорно беше умен, интелигентен и възпитан човек. Държеше на добрия тон и добрата външност, беше сдържан, избягваше конфликтните ситуации, умееше да се владее и не влизаше в остри спорове. Имаше силно развит дух за академичност и високи изисквания за спазване на академичната етика и йерархията във взаимоотношенията между хората от академичните среди и между преподаватели и студенти.

– Когато дойдох в Пловдив и трябваше да се представя на ректора, облякох костюм, сложих вратовръзка, а той ме посрещна по риза с къси ръкави, недотам добре изгладен панталон и сандали на бос крак... – каза ми веднъж години по-късно по някакъв подобен повод.

Не харесваше хората с открит и остър характер, независимо от качествата им на преподаватели и научни работници, отнасяше се с тях хладно и с мълчаливо неодобрение, предпочиташе тихите, кротките и безконфликтните, избягваше да има около себе си хора, които му се противопоставят и създават проблеми.

Заради „буржоазния“ му произход (баща му чиновник в община, леля му и свако му – завършили стоматология в Германия, и други „прегрешения“ в семейството) комунистическите власти го държаха под око и имаха за него винаги едно наум. Това го караше да бъде предпазлив и внимателен във всяко свое действие, от което би могло да пострада реномето му и да даде повод за разни разследвания, обсъждания и санкции.

Настъпилите след 1989 г. събития промениха отношението към него. Беше избран за пръв декан на новообособения Биологически факултет в ПУ „Паисий Хилендарски“, за министър на околната среда в правителството на Димитър Попов, заемаше и други високи научни и обществени ръководни длъжности и постове. За съжаление през последните години не беше много добре със здравето и постепенно се оттегли от тези задължения, престана да чете и лекциите, за които продължава да го канят вузове извън Пловдив. Срецах го понякога, беше понепълнял и позагубил жизнеността си, движеше се бавно и недочуваеше.

– Как сте? – задавах му стандартния въпрос.

– Висок ми е шекерът – отговаряше ми той в опит да се шегува – не беше от хората, които се оплакват.

Посетих го веднъж и въкъщи, за да му подаря последната си книга. Година по-късно една вечер жена му позвъни и разтревожена съобщи, че е в критично състояние в болницата. След няколко дни почина. Българската ботаническа наука и природонаучното просветно дело загубиха един от най-добрите си творци, преподаватели и автори. Тези изтъркани от употреба при подобни случаи думи, казани за него, имат своята истинска стойност.

Бележки за наследството на Едит Уортън и някои проблеми на рецепцията

Доц. д-р Йордан КОСТУРКОВ

Точно преди двадесет години, през 1994-та, българските читатели откриха шедьовъра на Едит Уортън „Невинни години“, преведен от Марина Кънева и издаден от „Отечество“. Поводът за тази инициатива най-вероятно е огромният успех на филмовата версия на романа, режисирана от Мартин Скорсезе, може би най-качествената драматургия, по която той е работил, с плеяда бляскави холивудски звезди – Даниел Дей Луис, Уиона Райдър, Мишел Пфайфър, Джералдин Чаплин, Джоан Удуърд, но така също и с cameo появи – на Клер Блум, на самия Скорсезе, на бащата и майката на режисьора, на сестрата на Даниел Дей Луис и др. Филмът, освен че представляваше автономен художествен факт, изигра ролята да „върне“ сред читателите от края на XX век една от големите американски романистки, потънала в незаслужена забрава.

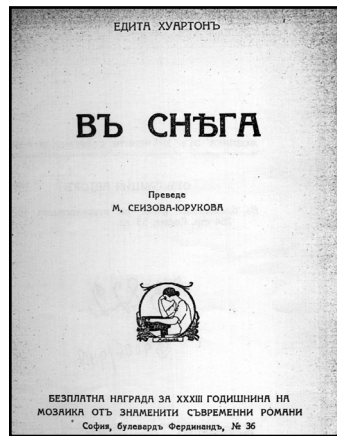
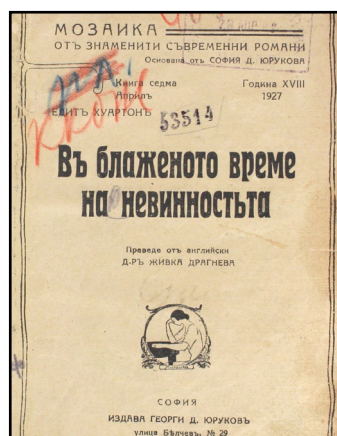
Дванадесетият роман на Уортън е филмиран два пъти преди това – през 1924 и 1934 година, създадени са филми и по редица други творби на писателката („Къщата на радостта“ – също три пъти, „Итън Фром“ – два пъти, „Рифът“ и пр.). За съвременния български читател всъщност прожекцията на „Невинни години“ беше действително „официалното“ откриване на Едит Уортън, за съжаление – в това число и на почитателите на Уортън, активни в мрежите и форумите днес, то не беше последвано нито от излъчването на други и по-нови филми по нейни творби, нито от нови преводи.

В България обаче Едит Уортън реално присъства от доста по-рано, защото още приживе на авторката, през 1927 година, печатница „Съгласие“ публикува превода на „В блаженото време на невинността“ – седем години след издаването на шедьовъра ѝ в САЩ, когато авторката е на върха на славата си. Всъщност издателят е Георги Д. Юруков, а томът е включен в основаната от сестра му София Юрукова библиотека (фактически издателство) „Мозайка от знаменити съвременни романи“ (книга седма/осма (?), април 1927 година). Преводач е именитата наша преводачка Живка Драгнева (вж. повече за нея в „Литературен вестник“, с. 10 – 11, бр. 5, год. 22, 6 – 12 февруари 2013). Името на авторката е предадено съгласно с правописа и принципите на транскрибиране, по-скоро транслитериране, от епохата като „Едитъ Хуартонъ“, заглавието (в английския оригинал *Age of Innocence*) е изтъкувано описателно. Д-р Драгнева е написала и кратък предговор – една българска традиция, особено

ефективна и поддържана с различни цели до 1989 година, за съжаление днес изоставена. Предговорът е информативен и образователен, точен, а в литературнокритически план конкретно визира връзката на романите на Уортън с творческия метод на нейния близък приятел Хенри Джеймс, непознат дотогава, а и по-късно, до седемдесетте години, у нас и описан от Драгнева като последовател на „Флоберъ, Балзакъ, Мопасанъ, и преди всичко на Тургеневъ“. Краткият анализ на творчеството на Едит Уортън в този предговор е сред най-пъл-

ното и вярно представяне на авторката у нас досега. В списъка си на най-известните произведения на американската романистка д-р Драгнева споменава бегло „Етонъ Фромъ“, без да се спира на характерните особености на този толкова различен и необикновен кратък роман на Едит Уортън, издаден през 1911 година, трудно приет от критиката в началото на века, днес определено четен като експериментален, като значима творба на

американския „домашен“ литературен модернизъм.

Както споменахме, и по този къс роман са снимани две филмови адаптации: телевизионната от 1960 година представлява епизод от своеобразна телевизионна серия, и версията от 1993 година – пълнометражен игрален филм с Лиъм Нийсън (който вече снима прочутите си роли, като през същата година играе и в „Списъкът на Шиндлер“), Джоан Алън и съсем младата тогава Патриша Аркет, реализиран от режисьора Джон Мадън („Влюбеният Шекспир“, но така също теле-

визионните серии за Шерлок Холмс (с Джереми Брет) и инспектор Моръз, „Мандолината на капитан Корели“ по романа на Луи де Берниер и пр.).

Нов превод на „Итън Фром“ беше публикуван в книжка четвърта на списание „Съвременник“ за 2013 година, но междувременно се установи, че четиринадесет години след като д-р Драгнева споменава заглавието, романът е бил преведен и издаден в България през 1941 година – „скрит“ под заглавието „В снега“ [в оригинала „Въ снѣга“]. Между „В блаженото време на невинността“ и „В снега“ има ясна приемственост, като това дори е указано с препратка към изданието от 1927 година. Романът е „безплатна награда [премия за абонати] за XXXIII годишнина на „Мозайка от знаменити съвременни романи“, адресът на издателството е вече променен от „улица Бѣлчевъ, №29“ на „булевардъ Фердинандъ, №36“, печатницата е „Гладстонъ“. Изписването на името на авторката е запазено като „Едита Хуартонъ“, а преводач е съпругата на Георги Юруков – Мария Сеизова-Юрукова. В българските библиотеки романът е неподходящо подвързан в един том с друга премия на издателството – „Три години“ на А. П. Чехов, което е друга причина, освен обстоятелството, че изданието е „премия“, за българската „забравя“ на авторката и за неведението за съществуването на превода.

През последните две десетилетия по света творчеството на Едит Уортън активно се преиздава, превежда и анализира, а това се отнася и до романистиката на редица нейни съвременнички като Уила Катър, Елън Глагоу, Джуна Барнс, Евелин Скот и много други, поколението от 20-те и 40-те години, чиято литературна забора и възкресение е един от най-интересните проблеми за изследване от американистиката. Новият интерес на българските читатели и специалисти към тяхното преоткриване поставя и по-обща проблеми за прочита на наследството, в това число на родната литература, за литературната канонизация (а също беатификация и деификация, но и за литературното *damnatio memoriae*).

Социализмът и днешното му противоречиво наследство

Милена ТАШЕВА

Институтът за критически социални изследвания (ИКСИ) и катедра „Социология и науки за човека“ към Философско-историческия факултет на Пловдивския университет проведоха на 7, 8 и 9 март 2014 г. конференция на тема „ПРОТИВОРЕЧИЯТА НА НАСЛЕДСТВОТО“ (за един виртуален музей на СОЦ-а). Участниците бяха приветствани от ректора проф. д-р Запрян Козлуджов и директора на ИКСИ доц. д-р Дарин Тенев.

Научният форум, проведен в зала „Компас“, привлече аудитория, интересуваша се от „все още исторически горещото“ и по тази причина – противоречиво като наследство време, в което живя нашето общество до 1989 г. – социализма.

Големият интерес към събитието бе предизвикан не само от участието на изтъкнати български и чуждестранни социолози, философи, историци, литературоведи и художници, които представиха и апробираха – всеки от своята специфична перспектива – визията си за социализма, но и от включените в програмата многопосочни подходи към него. Многоперспективното проблематизиране включваше висока теория и емпирични изследвания, научни сесии, дискусийни студия, фотоизложба, презентации на книги, и не на последно място – експерименталния акцент на форума: четирите зали от т.нар. „музей на живо“ с научно-експериментални пърформанси, представящи различни форми на инакомислие от времето на късния социализъм – 80-те години на XX век.

Началото постави пленарният доклад „Беше ли това социализъм?“ на проф. Растко Мочник (от Люблинския университет, Словения), който е и доктор хонорис кауза на Пловдивския университет. През трите дни на конференцията противоречивото наследство на социализма беше обгледано през няколко големи перспективи.

Първата от тях, „Историческата социология на социализма“, бе пречупена първо през призмата „Биополитика и анатомополитика“. В така зададена Фуконска теоретична рамка доклади изнесоха изследователи от Софийския и Пловдивския университет – Иван Еленков, Нина Николова и Момчил Христов. Отново в контекста на историческата социология на социализма социалистическото общество бе разгледано и като общество на мрежите. Тук с доклади, преминали в оживени дискусии, участваха Андрей Райчев (ИКСИ,

истини за социалните науки в архивите на ДС“). Във втората сесия вниманието бе акцентирано върху различни метаморфози на антикомунистически дискурси. От една страна, в историческа перспектива, чрез доклада на Том Джоунс (Исторически

Момент от откриването на конференцията. Отдясно наляво: гл. ас. Деян Деянов, проф. Запрян Козлуджов, доц. Дарин Тенев

ПУ, ИСЦС „Иван Хаджийски“), Деян Деянов (ИКСИ, ПУ), Тодор Христов (ИКСИ, СУ) и Митко Новков (СУ). Интересът и участието на аудиторията бяха предизвикани от успешните опити мрежовият подход, взет като аналитичен инструмент, да бъде приложен не само по отношение на социалистическото, но и на съвременните общества. Третият проблематизиращ кръг в теоретичния контекст „Историческа социология“ бе озаглавен „Новини от миналото“. Тук изследователите демонстрираха своя стремеж не да се оцени еднозначно, а да се разберат и експлицират специфики на социалистическото общество през конкретни аспекти от всекидневното през социализма – социалистическата търговия („Социалистическата търговия между колективния етос и индивидуалния вкус – Елица Станоева, СУ); пренаписването на едно детско стихотворение („Дискурсът за Родината като репрезентация на социалистическата идеология“ (върху пример от детски личен дневник от 1949 година) – Стойка Пенкова, ИКСИ, ПУ).

В първата сесия на втория голям контекст – „Прочитите на СОЦ наследството“, доклади изнесоха Миглена Николчина от СУ („Прочитът на комунистическото наследство през несъвпадащото съвпадение: Цветан Стоянов и Юлия Кръстева“), проф. Петър-Емил Митев от ИСЦС „Иван Хаджийски“ („Младешта в историческото време“) и Лиляна Деянова – ИКСИ, СУ („Няма тайни

институт – Варшава), представящ лявоориентирани критики срещу комунистическия режим в Полша от периода 1956 – 1968 година. От друга страна, младите докторанти Жана Цонева (Централноевропейски университет, Будапеща) и Георги Медаров (ИКСИ, ПУ, СУ) подложиха на дискурсивен анализ перформативното действие в нашата съвременност на идеологичните клишета като „Комунизмът е грешка“ и „Комунизмът е зло“, представени в едноименни доклади.

„Виртуалният музей като социоаналитична клиника“ бе обобщаващият теоретичен контекст на конференцията. Разполагайки се в плана на социоанализата като изследователска стратегия, доклади изнесоха Росица Генчева („Аушвиц, блок 18“), Деян Деянов („Музеят и социоанализата на СОЦ-а: самонаследяването“), Светлана Събева („Музей на страданието и излагане на телата“) и Тодор Петков („В залата на личния „съд на историята“ (дневниците на СОЦ-а)“).

Последният голям тематичен кръг от конференцията бе посветен на „Инакомислият на 80-те години“. Именно тук се разгърна нестандартният замисъл на организаторите – различни форми на инакомислие да бъдат представени в т.нар. „музей на живо“.

В зала №1 от „Музея на живо“, наречена „Семинарът“, Деян Деянов и Андрей Райчев споделиха мотивите, целите и идеите, движили ги през 80-те годи-

ни и довели до създаването на „Марковския семинар“ – топос на многопосочно интелектуално усилие, свързано както със стремежа да се промени отговорът на системата чрез преосмисляне на самия Маркс (късния Маркс), но също така и мислене, свързано с по-широк контекст на възможностите за реализиране на диалога като дискурсивна практико-логическа стратегия в условия на несъизмеримост. Александър Кьосев (СУ) представи същността на заниманията на друг семинар от онова време – групата „Синтез“, с опита ѝ за дестабилизация на властта по семиотичен начин, чрез словесни акции, целящи „възпаление“ на идеологическия дискурс и създаване на една „култура на смеха“. Стана ясно, че инакомислие е практикувано и на много други места: в дискусии на „Философската форма Големича“, в „хубавите разговори“ между приятели, провеждани в „цитаделата на свободното мислене“ – 62-ри кабинет на СУ, в Шуменската школа, тази в Приморско и други.

Форми на институционално инакомислие бяха представени във втората зала на музея на живо от Петър-Емил Митев, Андрей Райчев и Деян Деянов.

В зала № 3, наречена „Самиздат“, аудиторията успя да се докосне до инакомислието под друга негова форма – инакописането. Самиздатът, или „книгата, която сама се издава, а не която някой издава“, разполагаща се между литературата и политиката, но вълнуваща будната мисъл и поради това търсена и разпространявана между приятели и единомишленици, събуди спомените на Владимир Левчев (Американски университет в България), който представи списанието си „Глас“, както и списанието „Мост“ на Едвин Сугарев.

Последната артистична зала от музея на живо бе посветена на „Инаковизиите – новите художествени езици“. Тук участници бяха творците Лъчезар Бояджиев (Институт за съвременно изкуство), Андрей Даниел (Национална художествена академия), които представиха дейностите на Клуба на младия художник и група „Градът“. Вниманието обаче задълго бе фиксирано от изповедта, пресъздадена в творба на художника Недко Солаков.

За четвъртото допълнено издание на „Конституционно право“ от проф. Е. Друмева

Гл. ас. д-р Христо ПАУНОВ

Новото издание на курса на проф. д-р Емилия Друмева, озаглавен „Конституционно право“, имаше своята премиера в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Първото издание датира от 1995 г., последвано от нови през 1998 и 2008 г. Още с първото издание книгата се възприе като новаторска и бе бързо изчерпана. Сегашното четвърто издание е преработено и допълнено с:

- нов материал – анализи и доктрина;
- изживяното прилагане на конституционното право при действащата конституция от 1991 г. и измененията ѝ, с поуки и перспективи;
- анализ на натрупаната конституционна практика, в т. ч. съдебна практика;
- отразяване на новата битност на българското право като на държава – членка на Европейския съюз.

Книгата съдържа изложение на генезиса и на предназначението на отделните конституционноправни конструкции, тяхното осмисляне в съвременния български конституционализъм; налице е едно задълбочено научно изследване. Този труд е следовник на най-добрата традиция в българската конституционноправни доктрина, на книгите на проф. Стефан Киров, проф. Стефан Баламезов, проф. Борис Спасов и други.

При представянето проф. д-р Цветана Каменова – директор на Института за държавата и правото при БАН, обърна внимание на факта, че това е настояща книга не само за студентите, които изучават конституционно право, но и на всички актив-

Премиерата в ПУ на книгата „Конституционно право“ от проф. Емилия Друмева (в средата), вляво е проф. Цветана Каменова и вдясно – ректорът проф. Запрян Козлуджов

но занимаващи се и участващи в общественно-политическия живот в страната ни. Достатъчно е да се отбележи, че по този курс в обем около 800 страници се преподава във всички юридически факултети в страната.

Проф. Каменова акцентира на въпроса: Какво отличава това издание от предходните? На първо място той е обогатен с най-новата конституционна практика. На второ място, въпреки че обемът не е променен, различен е подходът в отделните раздели. Така например последният раздел, посветен на правата и задълженията на гражданите, който бе в обем от 50 страници в предходното издание, вече е в обем от 150 страници. В този раздел са намерили място не само анализът на нормите на Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи, но и нормите на Хартата за основните права в Европейския съюз, която днес е част от Лисабонския договор. Трябва да се отбележи, че наред с практиката на съдилищата в курса на проф. Друмева са отразени изчерпателно и публикации на български и чуждестранни учени.

Името на проф. Друмева е добре познато сред българската юридическа общност. Дълги години работи в Института за правни науки на БАН, а от 1989 г. е активен и пряк участник в изграждането и развитието на съвременния български конституционализъм. В продължение на 14 години тя бе директор на дирекция „Правна и законодателна дейност“ на Народното събрание. В това си качество проф. Друмева е работила успешно с 5 поредни български парламента, 8 редовни и 2 служебни правителства и 4 президенти на Република България.

Проф. Друмева съчетава практическата си работа в българския парламент с преподавателската дейност. Тя е преподавала сравнително конституционно право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, а от 1992 г. досега преподава в Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. През периода 2003 – 2012 г. тя бе съдия в Конституционния съд, като изпълняваше и преподавателските си ангажименти.

В заключение проф. Каменова отбеляза, че проф. Друмева

е представител на Република България в различни структури на Съвета на Европа – Комитета за превенция на изтезанията (1997 – 2004) и в Консултативния комитет за защита на малциността (от 2012 г. към момента).

След представянето от проф. Каменова приветствие към авторката бе поднесено от проф. д-р Запрян Козлуджов – ректор на Пловдивския университет. Той подчерта изключителната добросъвестност на проф. Друмева като преподавател и високата ерудираност, с която е написана представяната книга.

Кратко изложение за съдържанието на курса бе направено от гл. ас. д-р Христо Паунов. Той говори и за преподавателската дейност на проф. д-р Емилия Друмева в Пловдивския университет, която продължава повече от 20 години.

За книгата и ползата от нея за практикуващите юристи подробно говори и г-жа Наташа Ценева – заместник-обществен посредник на град Пловдив.

Приветствие към автора отправи и деканът на Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ – проф. д-р Дарина Зинovieва.

На представянето на книгата присъстваха преподаватели от Юридическия факултет на ПУ, съдии, прокурори, адвокати, членове на ръководството на университета, както и много студенти.

Видеозапис от представянето на книгата на проф. д-р Емилия Друмева може да бъде гледан в социалната мрежа и уебсайта за видеосподеляне YouTube.

➔ От стр. 18

След 24 години той представя отново художественото си произведение „Строго секретно“ (създадено през 1990 г.). В 40-минутния филм, съпътстващ представянето, аудиторията разглежда съдържанието на сандъче с табелка „Строго секретно“, докосвайки се до малки и големи лични тайни, спомени, бунтуваща се гузна съвест и силни емоции, уловени в малки скици и рисунки, нахвърляни в бележки, утаени в материални свидетелства – всички те – части от картотека, събрала моменти от живота

на твореца, белязан от Държавна сигурност и носещ до днес печата ѝ в съзнанието си.

Друг художествен подход към инакомислието представи изложбата „Академичният underground“, подготвена от Александър Кьосев (СУ) и представяща фотоси от семинарите и участниците в тях по обсъжданите там и тогава текстове на самиздата.

Друг момент от широкоаспектния форум, проблематизиращ наследството на социализма, бе и представянето на книги – вече написани и още ненаписани. В интелектуалния стремеж да се изявят, проследят и разберат

противоречията не само на обществото, в което живяхме до неотдавна, но и на това, в което живеем на настоящем, бяха представени все още ненаписаната книга на Александър Кьосев, „Скандалът на утопията“, излязлата неотдавна книга на Миглена Николчина „Изгубените еднородности на революцията (българските интелектуалци през 1980-те и 1990-те години)“, а Андрей Бунджулов апробира различни тези от бъдещата си книга за връзката между власт и видимост.

В късния следобед на 9 март Растко Мочник (съпредседател на международния

борд на директорите на ИКСИ) и Миглена Николчина (ръководител на проекта „Противоречията на наследството“) закриха форума.

Конференцията „ПРОТИВОРЕЧИЯТА НА НАСЛЕДСТВОТО (за един виртуален музей на СОЦ-а)“ реализира замисъла на организаторите социализмът да бъде обгледан от различни перспективи и чрез богат набор от разнородни подстъпи, което разкри неговата сложност, дълбочина и многопластовост, а както стана ясно – и противоречивост на наследяването му от нас като общество.

Какво мислите за математиката?

Свидетели сме на мощен процес на математизация на различните науки – както инженерните, така и описателните. Мнозинството хора имат доста смътна представа за този процес: някои мислят, че математиците трябва да напишат уравнения за всичко, други – че електронноизчислителните машини трябва да мислят вместо хората, и се надяват с тяхна помощ да си останат в привичното състояние на лошо организирано мислене, трети трезво разчитат на помощта на математиците според техните сили. Много важно е потенциалният потребител на дадена математическа теория да се запознае с нея, да може да използва нейния арсенал от методи или поне да знае къде следва да се прилага този арсенал. Хората, които ползват в своята работа дадени математически теории, могат да подсказват направлението на по-нататъшното развитие на теорията, като поставят пред нея нови задачи.

При изучаване на даден процес или феномен се създава математичен модел, включващ основните понятия и принципи, които отразяват най-общите черти на този процес. Важен е въпросът за съответствието на даден модел към реалното явление.

В икономиката, биологията, неврофизиологията, психологията и други хуманитарни науки възникват задачи за максимизиране на различни целеви функции, често пъти намиращи се в конфликт помежду си. Така възникват математическите теории на линейното и динамичното оптимизиране, теория на игрите и кибернетиката – като универсална наука за управлението.

Главна трудност представлява построяването на многокритерийни производствени и потребителски функции. Теоретично и практически тази задача е разрешима и тя несъмнено ще бъде решена с обединените усилия на математици, инженери, икономисти и психолози. В основата, разбира се, са идеите на станалата вече класическа

Главната разлика между математиците – от една страна – и инженери, медици, икономисти, юристи – от друга е в методите на разсъждение

разчетем. В произволен текст от няколко страници проследяваме честотите, с които се срещат отделните букви, например буквата А – 6,8%, и т.н. (в различните езици те са различни). След това – символ, който се среща с близка до тази честота, съответства

ята на размитите множества (Fuzzy sets theory), създадена от американския математик Лютфи Заде (от азербайджански произход).

В тази теория има един съществено нов пункт. Отчита се „силата“ или „тежестта“ на заключението, което е характерно за условното, специфично „човешко“ мислене. За наличието или отсъствието на даден признак се използва не само двоичната система от „да“ и „не“, т.е. от 0 и 1, а целият интервал от 0 до 1. Например, ако даден признак или зависимост (релация) има по-малка тежест, може да получи коефициент 0,3, или ако е с по-голяма важност – 0,7. Така се стигна до построяването на универсални, разпознаващи „образите“, машини, до изкуствен интелект, до самообучаващи се машини, които освен изпълнението на заложените в тях програми могат да реагират и на променящите се външни условия.

Математиката, измервателната и изчислителната техника движат човечеството към създаването на абсолютен интелект. Съвременното общество изпитва остър дефицит от умствена енергия, защото потребностите от нея растат, грубо казано, пропорционално на квадрата на физическата енергия, намираща се в ръцете на човечеството.

„Пловдивски университет“

„Относителност“ – литография от Мориц Ешер

наука за случайните събития – теорията на вероятностите.

Например как можем да разгадаем кодиран текст? Ако някой замени буквите от азбуката с неизвестни за нас знаци и символи и по такъв начин кодира дадено съобщение, лесно можем да го

на А и т.н.

Мислещи машини! Защо не. Характерна черта на човешкото мислене е боравенето с неясно очертани образи. До 1960 г. се смяташе, че „точната“ математика не може да се справи с този проблем. Тогава възникна теори-

Разходка из българските диалекти

„Из българските диалекти“ – така бе наречена срещата, която се проведе на 26 март 2014 г. в зала „Компас“. Събитието бе в рамките на инициативата „Академични срещи в сряда“, организирани от Лингвистичния клуб „Проф. Борис Симеонов“. Автор на темата и водещ на събитието бе Тенчо Дерекювлиев, докторант по българска диалектология в

Пловдивския университет. Сред гостите имаше представители на няколко научни институции – проф. д-р инж. Симеон Василев, председател на Съюза на учените – Пловдив, преподаватели от Университета по хранителни технологии, Техническият университет, Медицинският университет и Пловдивския университет. На срещата присъства и футболната легенда на „Ботев“

– Пловдив, художникът и писателят Георги Убинов.

Тенчо Дерекювлиев представи накратко най-характерните особености във фонетиката и морфологията на почти всички български говори. Умелото разглеждане на езиковите факти в синхрония и диахрония въведе слушателите в проблематиката, като водещият често илюстрираше думите си с диалектни

примери. Въпросът за съществуването и съдбата на не книжовните форми на българския език, както е известно, винаги е предизвиквал интереса на изследователите, а чрез академичната среща Т. Дерекювлиев добави нов щрих към описанието и изучаването на диалектите.

Енчо ТИЛЕВ

Лингвистичен клуб

„Проф. Борис Симеонов“

Невероятно, но факт – 30 деца на конкурс по художествено слово

Ивана КОЛЕВА

И то на руски. На 15 март 2014 г. в рамките на Международния конкурс „Жива класика“ в Руския център на Пловдивския университет се състоя Регионален конкурс за изпълнение на откъси от прозаически творби на руски и чуждестранни писатели на руски език. В България конкурсът се провежда по инициатива и с подкрепата на Националното движение на русофилите, със съдействието на Посолството на Русия в България, на Руския културно-информационен център в София, на руските центрове във Варна, Пловдив и София, създадени с подкрепата на фонда „Руски свят“ и на Министерството на образованието и науката на Република България.

Конкурсът събра повече от 30 участници: от СОУ „Георги Брегов“ – Пазарджик, ОУ „Христо Ботев“ – Велинград, СОУ „Св. Княз Борис I“ – Асеновград, ОУ „Стою Шишков“ – с. Търън, ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Кърджали, СОУ „Неофит Рилски“ – Харманли, МГ „Атанас Радев“ – Ямбол, ОУ „Св. Княз Борис I“ – Бургас, ПМГ „Акад. Никола Обрешков“ – Бургас, СОУ „Христо Ботев“ – Айтос.

Деца, придружени от своите учители, бяха облечени като за празник. Съсредоточени и развълнувани, не усещаха умората от пътуването (някои, станали в ранни зори, бяха попълвали доста, докато стигнат в Руския център на Пловдивския университет). Трескава подготовка, костюми, светнали очи и зачервени бузи, фотоапарати, последен поглед в текста и още един, скришом – към реквизита на „съперниците“, глътка минерална вода за пресъхналите от сценичната треска уста... Тази радостна шумотевица в очакването „да започнем“ не бях чува-

Ръководителят на Руския център доц. Надя Чернева приветства участниците в конкурса

ла от собствените си учителски години, когато конкурсите по слово бяха нещо много обичайно. И обичайно. Освен това се провеждаха на високо ниво, в смисъл, че изпълненията се оценяваха от специалисти театрални – актьори, режисьори, театроведи. Долю носталгията!, но преди 25 – 30 години българското училище някак си по знаеше как да чете литературата. Защото се сещаше, че тя е изкуство, преди всичко звучащо слово и после наука.

А днес нито може (както повече се видя от резултатите на „Пърлс“ и PISA), нито знае, а и много не личи да се интересува. Но за това – друг път или поне не сега, да не ни се помрачава радостта от това, което чухме и видяхме в този ден. С подбора на материалите децата и техните учители показа широкия кръг на читателските си интереси – от „Гуси-

в електронен формат. (На това място не мога да се сдържа да не кажа, че в Педагогическия факултет на ПУ магистърската програма „Актьорство и режисура за училищен театър“ с един интересен учебен план и още по-интересен преподавателски екип очаква своята акредитация и своите студенти.)

Журието под председателството на доц. д-р Надя Чернева, директор на Руския център, и с членове гл. ас. Ивана Колева от Катедрата по естетическо възпитание – преподавател по словесно-изпълнителско изкуство, и Надежда Вълчева – учителка от СОУ „П. К. Яворов“ – Пловдив, беше изправено пред труден избор. И все пак безспорните победители, които ще се състезават на националния конкурс в София, бяха избрани единодушно: първото място беше присъдено на шестокласничката Ксения Бакалова от ПМГ „Академик Н. Обрешков“, Бургас, за изпълнението на откъс от „Алые паруса“ на Александър Грин, второто – на шестокласничката от ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, Кърджали, Ебру Фейзула – за руската народна приказка „Гуси-лебеди“, а третото – на Ирина Горанова от СОУ „Св. Княз Борис I“ от Асеновград, която изпълни разказа на Л. Камински „Самая невероятная история“. И други млади изпълнители получиха награди и зрителски симпатии – Дарина Гъркова от СОУ „Георги Брегов“ – Пазарджик, съставите на СОУ „Неофит Рилски“ – Харманли, и на МГ „Атанас Радев“ – Ямбол.

И както му е редът, накрая всички деца получиха за участието си подаръци от Руския център – албуми и книги. Доц. д-р Надя Чернева сърдечно поздравя участниците и техните преподаватели, гл. ас. Ивана Колева аргументира избора на победителите, които най-точно отговориха на критериите на конкурса.

Студентски конкурс за превод на поезия

Филологическият факултет при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и Сдружението на преводачите в България обявяват конкурс за превод на поезия от английски, испански, немски, полски, руски и френски език. Материалите за конкурса може да намерите:

- в сайта на Великотърновския университет, Филологически факултет, раздел „Научна дейност“: <http://www.uni-vt.bg>;
- блога на конкурса: <http://presatvorenie.blogspot.com/>;
- във фейсбук: „Пресътво-

рение – ежегоден конкурс за превод на поезия“.

Крайнният срок за изпращане на преводите – 20 април 2014 г., на адрес: prevod_poesia@uni-vt.bg.

Участниците трябва да посочат трите си имена, университета, в който следват, специалността, курса и факултетния си номер, както и телефон и e-mail за връзка.

Премираните преводи ще бъдат отпечатани в студентския сборник за преводна поезия „ПРЕСЪТВОРЕНИЕ“, издание на Великотърновския университет.

лебеди“ до „Алые паруса“ през съвременната руска проза за деца и юноши. Децата бяха прекрасни в своята непосредственост, демонстрираха чудесно произношение и много добри изпълнителски умения. Трябвало да отбележа, че в изпълненията им имаше и много неточности от гледна точка на изискванията за художествено изпълнение на лирика и проза. Но това иде да покаже, че педагозите работят с тях интуитивно, липсват им задълбочени познания по актьорско майсторство и режисура за детски театър, които би трябвало университетът да им даде. Защото те са хората, които със собствените си изпълнения трябва да развълнуват въображението на учениците си, да им покажат прекрасния свят на словесното изкуство. Тогава може би с по-голяма степен на надеждност ще могат да очакват, че децата ще отидат при книгите. Защото ще усетят нужда от тях, пък нека те да са и

Заедно с промененото отношение към четенето назад във времето останаха и конкурсите по художествено слово. Провеждани в училища и читалища, дори в театри, това бяха празнични и вълнуващи събития както за участниците, така и за публиката. Днес кой ти чете, камо ли да учи наизуст разкази и стихотворения... Че и да събира публика да го слуша. Артък работа, биха казали мнозина. И все пак, бихме казали ние, срещат се все още и такива, които да мислят поинакче. Което се и доказа от гореописаното събитие...

Нова книга за Елисавета Багряна

На 19 март 2014 г. в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ Людмила Малинова-Димитрова и Людмил Димитров представиха документалното си изследване „Багряна и Словения“, излязло неотдавна в издателство „Факел“. Пред студенти и преподаватели в 10. аудитория те показаха част от събрания огромен архив – снимков материал, места, хора и кратък документален филм (репортаж) за пристигането на българската ПЕН делегация на люблянската гара през м. май 1934 г., които не са намерили място в изданието. Организатор на събитието бе Филологическият факултет на ПУ в лицето на доц. Татяна Ичевска и доц. Владимир Янев.

Книгата проследява непознатото и пазено в тайна словенско битие на голямата българска поетеса Елисавета Багряна (1893 – 1991), едно от ярките явления в европейския модернизъм между двете световни войни. От 1932 г., когато за първи път се озовава в Любляна, до 1940 г. тя неизменно посещава Словения, общувайки с изяви интелектуалци, с които запазва приятелски отношения през целия си дълъг живот. Сред тях на първо място е изкуствоведът проф. Изидор Цанкар, поетите Отон Жупанчич, Павел Голя, Алойз Градник, Фран и Вера Албрехт, Иго Груден, художникът Божидар Якац, арх. Миха Осолин, пианистът Иван Ноч, белетристът и преводач на „Под игото“ Франце Беук, господарите на замък „Стърмол“ Радо и Ксения Хрибар и много други. Убедеността, че това е страната, изиграла огромна роля в живота и творчеството ѝ, кара Багряна да бъде особено предана към културата и хората на Словения.

Авторите актуализират не само културната ситуация от онова време, но и историческия контекст на Балканите, близките контакти между българи и словенци в областта на изкуството, прекъснати поради

политически и идеологически обстоятелства. За първи път в книгата е събран и публикуван „словенският“ опус на Елисавета Багряна – над двацет творби: отделни стихотворения и лирически цикли, за които има сигурни доказателства, че са вдъхновени от гостоприемството и приятелството, оказани на поетесата от словенците, с които се е познавала. За по-пълното възстановяване на случилото се през 30-те години на XX век е предоставена думата на голям брой специалисти и свидетели от Словения и България, които очертават автентичната картина на живота в нашите две страни, както и двойственото отношение на тоталитарната власт към хората на интелектуалния труд.

В този смисъл изследването може да се чете като продължение на популярните и утвърдени книги на Блага Димитрова и Йордан Василев „Младостта на Багряна“ и „Дни черни и бели“, проследяващи живота на поетесата до края на 20-те години на XX век. Людмила Малинова-Димитрова и Людмил Димитров представят подробна картина на 30-те и по-нататък, след 1940-та, когато Багряна е за последен път в Словения, акцентират на моментите, свързани с поддържането на словенските ѝ прия-

Корицата на книгата

телства, продължили неизменно до края на живота ѝ. С увереност може да се каже, че изследването е приносно в българското литературознание, базирано изключително на документални материали, очертаващи цялостен и самостоятелен период от живота и поезията на Багряна, неизвестен и неотбелязан досега от литературната ни история. Издирена и опазена е все по-заличаващата се памет за трийсетте години и българските следи в словенската култура, възстановена е прикриваната и изопачавана в Титова Югославия достоверна картина основно за българо-словенските, но също така и за българо-хърватските и българо-сръбските литературни контакти.

Представено е съвсем ново, различно и необременено от предразсъдъци лице на Елисавета Багряна, а това може да се превърне в основа за по-задълбочени проучвания на нейното творчество и културна мисия извън България. Поставя се началото на напълно заслужено

женото реабилитиране на поетесата, окуражено от неочакваното и изненадващо топло нейно приемане сред словенците, където тя се налага като образец за респектираща културна фигура (интелектуалка) с аурата на изключително талантилива жена поетеса. Словенската рецепция утвърждава Багряна като най-голямата южнославянска поетеса, както и като една от най-значителните европейски поетеси на XX век и ни дава повод за високо национално самочувствие.

Книгата предлага богат документален материал върху желаната, но останала ненаписана „вътрешна биография“ на словенския интелектуалец акад. Изидор Цанкар – приятел на Багряна и на България, католически духовник, специалист по история на изкуството, полиглот, преводач и дипломат, неговите високи и сложни духовни терзания и прозрения след неочакваната смърт на първородната му тригодишна дъщеря и при преследването му от Титовите служби за сигурност в последните години от неговия живот.

Във фокуса на изследването е приятелството между Багряна и Цанкар, видяно като образец за извисено духовно общуване, вълнуващо със своята дълготрайност, преданост, с търсеното и дарявано взаимно съпричастие в най-трудните им екзистенциални моменти.

Откъсът, който следва, е от частта „Хроника“ и по-точно от главата „1933. Завръзката“. Той изяснява една от многобройните тайни на поетесата – значението на пръстена с александрит, подарен ѝ от Цанкар.

(...) Това е Пръстенът с голямо „П“ и със своя вълнуваща дълга история – един от малкото накити,

които Багряна никога не сваля от ръката и на повечето снимки до края на живота си може да бъде видяна с него. Той се натрапва и в портрета на Якац, заема централно място дори на шаржа ѝ от известната карикатура на Александър Добринов „Кафене Цар Освободител“. Съкровен дар от същата шеметна година: знак за много неща, включително и за силни чувства.

(...) В сборника „Нестинарска съдба“ поетът Найден Вълчев уточнява камъка като александрит, факт, който му е доверила лично Багряна. Предстоеше ни да се срещнем с г-н Вълчев в София, затова първо решихме да научим нещо повече за изчезването на пръстена. Помогна ни Лиза Шапкарева. Оказа се, че не го открадват от ръката на баба ѝ, а става дума за обир в дома ѝ през 1992 година. Крадците явно са търсели

Багряна и Словения

Багряна в словенска народна носия – 8.IX.1934 година

предимно пари и бижута, когато в ползрението им е попаднал пръстенът реликва. Но дали влизането с взлом тъкмо в дома на Багряна е било инцидентно и дали въпросният предмет е изчезнал случайно, без крадците да са имали предварителна информация за неговата историческа и емоционална стойност, си запазваме правото да се съмняваме.

А когато на 16 март 2010 г. ние двамата (заедно с д-р Намита Субиото) след любезната покана на Найден Вълчев се озовахме в дома му в София, директно го попитахме:

– Багряна разказвала ли Ви е нещо по-конкретно за пръстена, за който сме чували, че ѝ е подарен от Цанкар?

– „Пръстенът на самотата“ – перифразира нейните думи поетът, – който в последно време се въртеше на пръста ѝ и аз ѝ го поставях правилно... От него е. Ето, вие ми напомняте. От него е. От него е, да. Тя от време на време го докосваше с думите: „Това е моята Словения...“

Връчени бяха сертификатите за участие в студентските практики

Сертификатите на студентите, завършили до края на 2013 г. практическо обучение по проект „Студентски практики“, бяха връчени тържественото на 7 март в 6. аудитория. Сто студенти – по десет души от деветте факултета на Пловдивския университет и Филиала в Смолян, избрани на произволен принцип, получиха лично от ректора проф. д-р Запрян Козлуджов своите сертификати. Удостоверенията на останалите им колеги бяха връчени по факултети на други дати.

Както по време на самото връчване, така и при провеждане на практиките студентите изразяваха многократно своето задоволство от тази изключително полезна форма на обучение. Пловдивският университет беше първото висше училище в страната, което успя широко да популяризира инициативата и да я осъществи в максимална степен – записани са над 4000 студенти, от които 2364 души са приключили успешно своите стажове в рамките на първата година.

В проекта „Студентски практики“, чийто бюджет е 56 000 000 лв., се включиха всички висши училища от страната, а регистрираните работодатели партньори са близо 13 000. Практическо обу-

Своите сертификати получиха и студенти от Филиал „Любен Каревлов“ в Кърджали

чение трябва да преминат над 60 000 студенти – всеки от тях има право само веднъж да се включи в програмата по време на следването си. Благодарение на преминалия стаж вече 1380 студенти са започнали работа. Положителните резултати както за студентите, така и за висшите училища и работодателите са добра основа за провеждане и на нова сесия през 2015 – 2016 г.

Събитията в Университетската библиотека през март

Наред с обичайната работа в Университетската библиотека през месец март се състояха няколко събития, някои от които вече имат и традиционен характер. Първото от тях – изложбата базар на нова руска и западна литература – бе организирано съвместно с „Индекс“ ООД – официален представител на Руската академия на науките и водещи руски издателства и директен вносител и разпространител в България и страните от Източна Европа на периодика и книги от Русия, Европа и САЩ. Изложбата се състоя от 17 до 21 март, а на вниманието на читателите бяха предложени над 5000 заглавия художествена и научна литература.

Представена бе и пълнотекстовата база данни на Американското физическо общество (отпуснат беше едномесечен безплатен достъп до тях за академичната общност на Пловдивския университет), включваща заглавия от класическата до най-новата експериментална физика, а модератор беше г-н Богдан Чубак. Тематичните колекции от електронни книги на Springer – най-големия академичен издател в света с обем над 168 000 заглавия, представи г-н Димитър Михайлов.

Луси Ваврикова, маркетинг мениджър, и още трима лектори от Чехия представиха електронните книги на Elsevier, базите данни EMBASE, Reaxys и Engineering Village, както и услугите, насочени към учените и свързани с подобряване на резултатите от научните изследвания, наукометричната оценка, планирането на тяхната кариера.

➤ От стр. 22

Багряна и Словения

Тъй като след последното изречение спонтанно настъпи дълга емоционална пауза, нека и тук запазим респект към спомена – негов и неин. И още малко да задържим мига. В публикувания си текст за поетесата Вълчев разказва как за последен път я е видял три дни преди 97-ия ѝ рожден ден в старческият дом в Горна баня, където тя дочаква края на дните си: „Ръцете ѝ бяха почти студени, пръстите ѝ – изтънели. Завъртяла обърналия се пръстен на ръката ѝ. Камъкът му меко просветна.

– Моят александрит, камъкът на самотата – каза тя¹.

„Камъкът на самотата“ до края на живота ѝ постепенно е пренасял символиката си върху самия пръстен, а през него – и върху носителката му. Спомнихме си няколко самопророчески метафори от стихотворението „Ръцете“, включено в стихосбирката „Сърце човешко“, което поетесата пише през лятото на 1935 г., когато чувствата им с Цанкар са споделени и най-силни:

*Тези ръце – те държаха невидими тайнства,
тънките пръсти навързваха пламени възли –
нявга на тях се любовните пръстени нижеха,
сякаш неземно горящи, мистични звена.*

„Невидимото тайнствено“ величие на безжизненото женско тяло, неговата „памет“ за живот в смъртта като образи винаги са привличали ранната и зрялата Багряна. И ето че във времето на собствения ѝ залез тя почти парадоксално сбъдва онова, което

някога е предричала за лирическата си героиня. В непубликувания очерк на помощничката ѝ

Жана Маринова, озаглавен „Ахронологически късчета-спомени“, пазен в Националния литературен музей в София, срещаме следните уточняващи детайли: „Ръката ѝ – нейната красива ръка, съхранила до края своето изящество, сякаш запечатала душата ѝ. (...) Багряна никога не е имала особено ценни бижута. (...) Особено ценен за нея беше един пръстен, който носеше постоянно – сребърен с лилав камък, защото ѝ беше подарък от Изидор Цанкар“.

Струва си да кажем няколко думи за символиката на редкия камък. (Информацията компилираме по различни източници.) Александритът е наречен така в чест на руския император Александър II (Цар Освободител), открит е през 1834 г. в Урал в деня на неговото пълнолетие. Характерно за камъка е, че променя цвета си: зелен или синьо-зелен на дневна светлина и пурпурночервен на изкуствена светлина. Според астролозите той нормализира дейността на кръвоносната система, символизира непостоянството на съдбата, а преди нещастие пожълтява. Ако се носи само по един, води до самота. Подходящ е за онези, които дават обет, и се смята за камък на добрата поличба. В критични моменти засилва интуицията на собственика си и му помага да намери изход от ситуации, в които логиката не предлага отговор. Подкрепя креативността и вдъхновява въображението. Предпазва от нежелани и неприятни хора и енергии. При често докосване облекчава напрегнати емоционални състояния.

Ако мимоходом свържем цитираните стихове на Багряна с изброените характеристики на александрита, дали няма да започнем значително по-ясно да открояваме имплицитния езотеричен и мистичен пласт в нейната поезия?

¹ Нестинарска съдба, стр. 153.

Студентски литературен конкурс за поезия и проза

Вестник „Пловдивски университет“ обявява конкурс за:

ПОЕЗИЯ – до пет стихотворения;

ПРОЗА – до три разказа. За всеки от двата раздела ще бъдат раздадени съответно по три парични награди.

В конкурса могат да участват всички студенти от Пловдивския университет, които не са по-възрастни от 35 години. Материалите трябва да бъдат напечатани в два екземпляра (на тях да са написани трите имена на студента, специалността и курса, e-mail, както и телефон, ако желае).

Крайният срок за получаване на творбите е 30 април 2014 година на адрес: Пловдив 4000, ул. „Цар Асен“ №24, в. „Пловдивски университет“, или направо в Редакцията (първата барака в южния двор на ректората) всеки работен ден от 10 до 14 часа.

Отчитането на резултатите ще бъде около 24 май 2014 г. Наградените и някои от непремираните творби, направили добро впечатление на журито, ще бъдат отпечатани на страниците на вестника.

Стихотворения на автори, отличени в конкурса на вестника

Калин Петров

От белите или от черните обаче?!

(Окултно стихотворение)

Кръгът е с диаметър дължината
на ръцете Ви.

Дотук добре,
но накъде е обърната
Вашата пентаграма?
С върха нагоре или
с върха надолу?

Като дете на родителите си
Вие сте въздух:
върх, обърнат нагоре.
Като дете на родителите си
сестра Ви е земя:
върх, обърнат надолу.
Дотук добре, обаче,
обратно на очакваното,
баща Ви е вода,
а майка Ви – огън.

Слънцето следва да бъде
поздравявано с танц
четири пъти дневно,
а Луната – с песен – веднъж.
По изгрев.

Всеки, който редовно чертае
своя
кръг,
може
да стане
магьосник.

Зорница Станчева

Неозаглавено чувство

През сърцето ми премина влак.
А то ухае ти на смях.
И сълзи.
И сълзи през смях.
Разни нотички и рими.
Каж ми, прошепни.
Къде ли отлетя?
Искам да те виждам.
През деня.
И през нощта.
И след това дори.
Докосване и смях.
А после си далечен.
Блуждаещ поглед.
Неизречен.
Слънчев лъч през тишината.
Трапчинка.
Песен неизпята.

Петя Няголова

„Цитирам тишина. И идва юли.“

М. Спасов

Разстоянията помежду ни
са облачни думи,
след които шурците изгубват гласа си.
Цитираш тишина, но вече е есен,
а юли –
отдавна забравено време.
Отиваш си с утрото,
онемяло от спомени,
които нощта изсънува предсмъртно.
Самотата е мирис на лято,
прости ми дъждовните букви –
не ни родиха лавандулова песен.

История с Джеймс Максуел

В Кеймбридж през втората половина на XIX век теоретична физика преподавал Стокс. Той давал десет задачи, от които студентът сам избирал кои да реши. Често давал на изпит и нерешими задачи, за да види дали студентът знае, че задачата няма решение, като по този начин отсявал „невежите“.

По това време докторантурите били много малко и затова докторантският изпит бил твърде труден. Веднъж при него се явил да държи докторантски изпит един млад човек. Една от задачите, които Стокс му дал, била да се намери разпределението на скоростта на молекулите в газ. Стокс смятал задача-

та за нерешима. Тогава това не било известно, Бернули и всички останали приемали, че скоростите са равни.

Младият човек, за учудване на Стокс, решил задачата, и то правилно. Тъй че откриването на закона за разпределение на скоростта на молекулите в газ било направено на изпит. Навярно вече се досещате кой е бил този млад човек? Бил не кой да е, а самият Джеймс

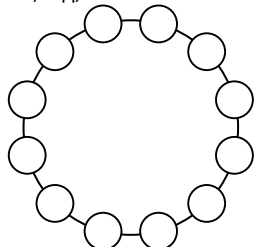
Максуел, а законът за разпределение на скоростта на молекулите в газ носи неговото име.

Максуел е автор и на уравнения, също носещи неговото име, които са в основата на класическата електродинамика.

ЗАДАЧИ. ГЛАВОБЛЪСКАНИЦИ

1. Числата от 1 до 12 са вписани в кръга по такъв начин, че две съседни се различават само с 1 или 2 единици. Кои две числа стоят едно до друго?

- а) 5 и 6, б) 10 и 9, в) 6 и 7,
г) 8 и 10, д) 4 и 3.

2. В правоъгълника има 12 квадрата, в които се вписва по едно число така, че сумата във всеки от редовете да е една и съща R, а във всеки от стълбовете – една и съща S. Някои квадрати са вече попълнени. Кое число ще поставите в сивия квадрат?

- а) 1, б) 4, в) 6, г) 8, д) 9.

ОТГОВОРИ НА ЗАДАЧИТЕ ОТ МИНАЛИЯ БРОЙ

1. б) 68; 2. б) 3.

Подготвил:

доц. д-р Георги КОСТАДИНОВ

2	4		2
	3	3	
6		1	?